ЭРДЭМ МЭДЭСЫН ҺАЙНДЭРӨӨР!

Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной 11-һээ гарана | № 201 (16724) | 1984 оной сентябриин 1, суббото | Сэн 3 мүнгэн.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюродо

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой ээлжээтэ заседани бо... ...лгын материально-техническэ баазые бэхи... ...рэниие саашадань индустрижуулха, хүгжөөлгэ... ...мжа үзүүлхэ талаар нүхэр К. У. Черненкын дурадхалнуудые зүбшэн хэлсээд, һайшааһан ...ээ жэлдэ, арбан хоёрдохи табан жэлдэ гүрэ... ...дэй проектнүүдые бэлдэхэдээ, эдэ дурадхал... ...лүүлхэ хэмжээнүүд хараалагдаа.

...иин хүсэнүүдые, байрын гэрнүүдые, социаль... ...алай барилгануудые ашаглалгада оруулха ...84 оной даабаринуудые бэелүүлхын тула ба... ...хинүүдэй ажал ябуулгые һайжаруулха, хүсэ ...лэл хэрэгсэлнүүдээ элсүүлхэ хүдэлмэреэ шан... ...ь союзна республиканудай Компартинуудай ...а партиин крайкомуудта, обкомуудта, республ... ...й Министрнүүдэй Соведүүдтэ, министерствэ... ...н албан зургаануудта дурадхагдаа.

...ой ажаһуудалые улам һайжаруулха хэмжээ... ...елүүлхэ талаар шэнэ алхам хэжэ, арадай хэрэг... ...арим эд бараанай гүрэнэй розничэ үнэ сэн... ...84 оной сентябриин 1-һээ хямдаруулха тухай ...е КПСС-эй ЦК-гай Политбюро һайшааба. Хүү... ...аhа хунарай, зарим эмүүдэй, мүн зарим түхэ... ...дэй, трикотажай, соёлой-ажаһуудалай ба ара... ...лэмжын эд бараанай үнэ сэнгүүд нилээд хям... ...хаар хараалагдана. Жэлэй тоосоондо абахада, ...а 2,2 миллиард түхэригэй розничэ үнэ сэн... ...аруулагдаха юм.

...хамта арадай хэрэглэмжын эд бараае ...ье ехээр үйлэдбэрилхэ, тэдэнэй шанарыень ...ха, энэ табан жэлэй социальна программые ...гаар бэелүүлхын тула материальна ба мүн... ...нэмэлтэ нөөсэнүүдые байгуулгын шухала эр... ...болохо продукциин өөрынь үнэ сэнгые хямда... ...алай бүтээсэ дээшэлүүлхэ талаар ажалша кол... ...й хүдэлмэриие шангадхаха шухала гэжэ По... ...ааба.

...рнуудые зөөхэ талаар хүн зоной эрилтэ хэ... ...үүдые хангахын тула албан зургаануудай ав... ...ркые бүри һайнаар, ашаг үрэ ехэтэйгээр хэ... ...ухай асуудалые КПСС-эй ЦК-гай Политбюро ...ба. Энэ асуудалаар КПСС-эй ЦК-гай, СССР-... ...рнүүдэй Соведэй баталан абаһан тогтоолоор ...0 онуудта ехэ ехэ городуудта ниитын хэрэг... ...ранспортын автобусуудаар предприятинуудые, ...аануудые, организацинуудые хангаха хэмжээ... ...ойлогдоо. Энээнтэй дашарамдуулагдан, автобус... ...хурдан түргэнөөр хүгжөөхые, городой пасса... ...томобильна ажахынуудай үйлэдбэриин-техни... ...а бэхижүүлхые хараалагдана. Предприятинууд ...нүүдэй транспортаар лаб хангалгада, пасса... ...е зөөлгын эрхэ байдалые һайжаруулгада ха... ...илгонуудые шиидхэлгэдэ городской Соведүү... ...эхэ комитедүүдэй эрхэнүүдые үргэдхэхөөр, ...ень дээшэлүүлхээр хараалагдана.

...дарлалта мүлжэлгэһөө Румыниие сүлөөлһөөр ...ойе һайндэрлэлгэдэ хабаадахаяа совет партий... ...ственна делегациин Румыниин Социалис ...да ошожо ерэһэн тухай нүхэр В. И. Ворот... ...хэлэсэл зүбшэн хэлсэгдэбэ. Румыниин хүтэл... ...тэй хэһэн уулзалгануудай, хөөрэлдөөнүүдэй ...айшаагдаа. Совет-румын харилсаае саашадань ...а СССР-эй ба СРР-эй хоорондохи али бүхы ...хүгжөөхэ манай хараа шэглэлэй хэлбэришэ... ...инь батадхагдаа.

...акиин арадай-демократическа революциин эхи ...лэ хэрэг боложо, фашизмда эсэргүү тэмсэлэй ...һон Словакиин национальна восстаниин 40 ...һайндэртэ СССР-эй партийно-правительственна ...хабаадаһан тухай нүхэр Д. Ф. Устиновай мэ... ...олитбюро шагнаба. Энэ алдарта үдэрые һайн... ...Чехословакиин хүтэлбэрилэгшэдэй уулзалга... ...лдөөнүүд СССР-эй ба ЧССР-эй арадуудай ха... ...й эбдэршэгүй бата байһые, социализмын аша ...э, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал хангахын ...эй нэгэдэлэй эбдэршэгүй бата байһые үшөө ...рхэйлэн гэршэлээ.

...оронной дотоодын ажабайдалай ба уласхоорон... ...кын бусад зарим асуудалнууд КПСС-эй ЦК-... ...юрогой заседани дээрэ мүн лэ зүбшэн хэлсэг... ...а.

...ЯРАЙ СУГЛААН

...адай баатар габь... ...й бүхы шатануудта... ...ууд вьетнам аха ...додоо хамта яба... ...гэжэ Вьетнамай ...байдалтай боло... ...эй ойдо зорюу... ...густын 30-да Мо... ...эгдэһэн олониин... ...шэдэй баярай ...э тэмдэглэгдээ. ...лон КПВ хадаа ...һэй нягта хол... ...е саашадань хүг... ...э түгэлдэр хүсэн ...э үгэ хэлэгшэд

Вьетнам-совет хани барисаанай бүлгэмэй делегациие толгойлогшо, бүлгэмэй түбэй правлениин түрүүлэгшын орлогшо Нгуен Хо үгэ хэлэхэдээ, шэнэ байдал байгуулгада али бүхы туһаламжа үзүүлһэнэйнь түлөө, Зүүн-Урда Азидахи байдалые гуримшуулан һайжаруулха талаар СРВ-гэй хүсэлэл оролдолгонуудые дэмжэжэ байдагайнь түлөө Советскэ Союзда гүнзэгы сэдьхэлһээ баяр баясхалан хүргөө.

(ТАСС).

БАРИСААНАЙ ҺАРА

...30-да манай орон ...һэн совет-индиин ...й һара Совет... ...ба Индиин ара... ...барисаанай, үрэ ...анай улам бэхи... ...н толотомо гэр... ...олобо.

...лон Ригэдэ, Ле... ...лон Ташкентдэ, ...н Таллинда, Алма-... ...Эрхүүдэ, бусад ...дта суглаанууд, ...нгэргэгдэбэ. Улас... ...айдалай орёо түг... ...оложо байха үедэ совет-индиин хани барисаан онсо удха шанартай юм гэжэ үгэ хэлэгшэд тэмдэглээ. Тэрэ Ази түбидэ, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал, тогтуурит ай һайн байдал хангалгын найдамтай эшэ үндэһэн болоно.

Һарын үргэн ехэ программада Индиин уран зураашадай зохёолнуудай выставкэнүүд, фольклорно ансамбльнуудай концертнүүд, хани барисаата ороной арад зоной ажабайдал тухай хөөрэһэн фотовыставкэнүүд харуулагдаа.

(ТАСС).

КПСС-эй ОБКОМДО, БУРЯАДАЙ АССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДТЭ, ОБЛСОВПРОФОЙ БОЛОН ВЛКСМ-эй ОБКОМДО

1984 ОНДО УРГАСА ХУРЯАЛГАДА ХАБААДАХА ХУРЯАЛГЫН-ТРАНСПОРТНА КОМПЛЕКСНУУДАЙ КОЛЛЕКТИВҮҮДЭЙ, КОМБАЙНЕРНУУДАЙ, МЕХАНИЗАТОРНУУДАЙ, АВТОМАШИНЫН ЖОЛООШОДОЙ, ТАРЯАНАЙ ТООГУУДАЙ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЭЙ СОЦИАЛИС МҮРЫСӨӨН ТУХАЙ

КПСС-эй обкомой бюро, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет, облсовпроф болон ВЛКСМ-эй обком 1984 ондо ургаса хуряалгада агротехническэ болгон болзорто эрхим шанартайгаар үргэжэ, ороохо тараагаа гэзэлтэ хоролтогүйгөөр зөөжэ, сэбэрлэн абахын түлөө хуряалгын-транспортна комплекснүүдэй коллективүүдэй, комбайнернуудай, механизаторнуудай, тараанай тоогуудай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда социалис мүрысөөе үргэнөөр дэлгэрүүлхэ зорилготойгоор тогтоол баталан абаа.

1984 оной ургаса хуряалгада хабаадаха хуряалгын-транспортна комплекснүүдэй коллективүүдэй, комбайнернуудай, механизаторнуудай, автомашинын жолоошодой, тараанай тоогуудай хүдэлмэрилэгшэдэй социалис мүрысөөнэй гурим баталагдаба.

Ургаса хуряалгада хабаадаха хүдэлмэрилэгшэдэй социалис мүрысөөнэй аша үрые дээшэлүүлхэ, 1984 оной түсэб даабарине, социалис уялгануудые заатагүй дүүргэхын тулада эмхидхэлэй, ниитэ-политическэ хүдэлмэри үргэнөөр дэлгэрүүлхэ гэжэ Хүдөө ажахын, мүн Мелиорациин ба уhанай ажахын министерствэнүүд, «Госкомсельхозтехника», «Птицепром» трест, «Бурятплодоовощхоз» нэгэдэл, таланай продукцинуудай управлени, хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обком, КПСС-эй райкомууд, горкомууд, арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй гүйсэдкомууд, эхин партийна, профсоюзай комсомолой организацинууд уялгагдаа.

Тэрэшэлэн ороохо тараа сабшаха, баалнуудые суглуулан сохихо, мүн холоомо хуряажа, намарай паар хахалха хүдэлмэридэ хүсэ шадалые элсүүлхэ.

Социалис мүрысөөнэй ябаса, мүн түсэб, уялгануудай дүүргэлтэ олондо үргэнөөр харуулжа байхаар КПСС-эй горкомууд, райкомууд, республиканска болон районнуудай газетэнүүдэй редакцинууд, телевидени болон радио дамжуулгын комитет уялгагдана байна. Тиихэдэ түрүү коллективүүдэй, комбайнернуудай, механизаторнуудай хүдэлмэриин дүй дүршэлые үргэнөөр дэлгэрүүлхэ, мүн мүрысөөнэй моральна болон материальна урмашуулгые нарижуулан һайжаруулха онол аргада онсо анхарал хандуулагдаха зэргэтэй.

Социалис мүрысөөнэй дүнгүүд байгша ондо декабриин 1-дэ согсологдохо юм.

* * *

СОЦИАЛИС МҮРЫСӨӨНЭЙ ГУРИМУУД

Хуряалгын-транспортна комплексын бүхы звенонуудай ажалые тодорхойгоор, эмхитэйгээр хангажа, ороохото ургамалнуудые хуряалгада эрхим үрэ дүнгүүдые туйлаһан хуряалгын-транспортна комплекснууд республикын социалис мүрысөөндэ илаһанда тоологдохо юм.

Ороохото ургамалнуудые сабшахадаа, баалнуудые суглуулжа сохихоодоо, республика дотороо эрхим дүнгүүдые туйлаһан гэхэ гү, али ажалай 15 үдэрэй туршада 350 гектарай тараа унагаажа, 3000 центнерһээ бага бэшэ ороохо сохижо суглуулһан комбайнернууд, намарай паар хахалха хүдэлмэридэ хабаадалсахадаа хаһа болзоройнгоо даабарине дүүргэһэн, үлүүлэн бэелүүлһэн гэхэ гү, али халаан бүхэндөө 7 гектарһаа бага бэшэ газар элдүүрилһэн (хүдэлмэриин 30 үдэрэй туршада эталонно трактор бүхэндэ хубаарилхада) механизаторнууд республика дотор дэлгэрүүлэгдэһэн ажалай тэмсэлдэ шалгарха байна.

Тараа хуряалгын үедэ ороохо тараа зөөлгэдэ хабаадалсажа, 3,5 тоннын автомашинаар 300 тонно тараа, 3,5-һаа 7 хүрэтэр тоннын автомашинаар 525 тонно, 7-һоо 10 хүрэтэр тоннын автомашинаар 750 тонно ороохо зөөһэн жолоошод, мүн поли дээрэһээ асарагдаһан тараа тушаажа абаад, түргэн сэбэрлээд, гүрэндэ тушааха хүдэлмэреэ эмхитэйгээр, саг болзортонь үнгэргэжэ, байгша оной ноябриин 1 болотор хүсэд хүрэхөөр үрэһэнэй ороохо муудхаангүй сэбэрлээд, тарилгын I—II классай шанарта хүргэжэ хааһан тараанай тоогуудай хүдэлмэрилэгшэд республикын социалис мүрысөөндэ эрхимлэһэндэ тоологдохо болоно.

Хуряалгын-транспортна комплекснуудай дундаһаа нэгэдэхи һуури эзэлһэн коллективтэ Буряадай АССР-эй Хүдөө ажахын министерствын, хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой дамжуулгын кубок 1000 түхэриг мүнгэн шантайгаар барюулагдаха юм.

Хоёрдохи, гурбадахи һууринуудые эзэлһэн коллективүүдтэ дамжуулгын вымпелнүүд барюулагдаха, тиихэдэ хоёрдохи һуурида гарагшадта 800, гурбадахи һуури эзэлэгшэдтэ 500 түхэриг мүнгэн шан үгтэхэ байна.

Ороохото ургамалнуудые сабшахадаа, баалнуудые суглуулжа тараа сохиходоо хаһа болзоройнгоо даабарине дүүргэһэн, мүн үлүүлэн бэелүүлһэн 30 эрхим комбайнернуудта «84 оной тараа хуряалгын гвардеец» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдожо, КПСС-эй обкомой, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, облсовпрофой болон ВЛКСМ-эй обкомой дипломууд, 50—50 түхэригэй мүнгэн шантайгаар барюулагдахаһаа гадна эдэнэр «Буряад үнэн», «Правда Бурятии» газетэнүүдтэ толилогдохо, республикын Хүндэлэлэй самбарта бэшэгдэхэ байна.

Намарай паар хахалха хүдэлмэридэ эрхим дүнгүүдые туйлаһан 25 эрхим механизаторнууд КПСС-эй обкомой, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, облсовпрофой болон ВЛКСМ-эй обкомой дипломуудаар шагнагдажа, тус бүридөө 50 түхэригэй мүнгэн шангаар урмашуулагдаха юм. Тиихэдэ эдэ түрүүшүүл «Буряад үнэн», «Правда Бурятии» газетэнүүдтэ толилогдохо, республикын Хүндэлэлэй самбарта оруулагдаха болоно.

Ороохо тараа гээлтэ хоролтогүйгөөр зөөхэ хэрэгтэ шалгараһан 20 эрхим жолоошондо КПСС-эй обкомой, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, облсовпрофой ба ВЛКСМ-эй обкомой дипломууд, 50—50 түхэригэй мүнгэн шантайгаар барюулагдажа, «Буряад үнэн», «Правда Бурятии» газетэнүүдтэ толилогдохо, республикын Хүндэлэлэй самбарта гаргагдаха байна.

Поли дээрэһээ асарагдаһан тараа тушаажа абаад, түргэн сэбэрлэжэ гүрэндэ тушааха, мүн үрэһэнэй ороохо хүсэд хүрэхөөр сэбэрлэжэ, тарилгын I—II классай шанарта хүргэжэ амбаарта хааха талаар онсо шалгараһан тараанай тоогуудай 15 эрхим коллектив Хүдөө ажахын министерствын, хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой Хүндэлэлэй грамотануудаар, түд бүрөө 200 түхэригэй мүнгэн шангаар урмашуулагдаха юм.

Эрдэмэй эхин зүргөөр... С. БАЛДУЕВАН фото.

ХОНХО ЖЭНГИРХЭНЬ

Агууехэ Октябриин социалис революциин илаһанай ашаар мүндэлһэн шэнэ түхэлэй совет һургуули 60 гаран жэлэй туршада совет хүниие хүмүүжүүлэн, өөрынгөө нангин үүргые эрхимээр бэелүүлжэ байгаа, бэелүүлһэн зандаашье.

Тиимэһээ имагтал гэгээрэлэй хүдэлмэрилэгшэд бэшэ, мүн харьяата предприятинуудай, ажахынуудай хүдэлмэрилэгшэд, худалдаа наймаанай ажал ябуулагшад һуралсалай шэнэ жэлдэ бэлдэлгын түлөө харюусалгатай байһанаа мэдэрдэг, һургуулинуудта туһалдаг гээшэ. Тиигэжэ шэрэ будагай шэнэхэн хангалаар анхилһан һургуулинуудай үүдэн сентябриин 1-дэ һайндэрэйхеэр сэлигдэжэ байна. Харин парти, правительствын тогтооһоной ёһоор, 1984—1985 онуудай һуралсалай жэлһээ эхилжэ, сентябриин 1 хадаа Эрдэм мэдэсын бүгэдэ арадай һайндэр гэжэ тусхайтаар соносхогдоо ха юм. Ингэжэ һуралсалай шэнэ жэлые һайндэрэй оршон байдалда эхилжэ, эрдэмэй үндэһые эрхим һайнаар шудалха, ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлхэ гэһэн һайхан мэдэрэлэй үрэһые эдир үетэнэй сэдьхэлдэ таридаг ёһо заншалнай хуулита болгогдобо.

Мүнөөдэр хаа хаанагүй шэнгэхэн дуута хонхо шэнхинэжэ, саб гэмэ гоёор хубсалһан һурагшад баяр ёһололойнгоо жагсаалда зогсожо, багшанарайнгаа, түрэлхидэйнгөө захяа заабарине соносохонь ха юмдаа. Мүн революциин, дайнай, ажалай ветеранууд, партийна, совет, комсомолой органуудай түлөөлэгшэд Эрдэм мэдэсын һайндэртэ уригдаһан байха. Һургуулинуудта баяр ёһололой оршон байдалда Гүрэнэй туг үргэгдэжэ, СССР-эй Гимнын һүр жабхаланта аялга ханхинаха.

Ажалай, табадахи четвертиин тон түрүүшын дүн гаргагдажа, нажарайнгаа амаралтые ниитэдэ туһатайгаар үнгэргэһэн һурагшадшье амаршалгын һайхан үгэ дуулаха юм бэзэ. Юуб гэхэдэ, тэдэнэй эдир гарай хүсөөр республика доторнай сэгнэшэгүй ехэ юумэн хэгдэһэн байна. Элдэб түхэлэй лагерьнуудта дүн хамта 63000 шахуу үхибүүд амаржа, бэе махабадаяа элүүржүүлээ. Харин тэдэнэй 13800 гаранинь ажалай болон амаралтын лагерьта амаржа, ажалда дүршэжэ, ажахынуудта, предприятинуудта тон ехэ туһа үзүүлээ.

«Ажал гээшэ ажабайдалай һургуули» гэһэн уряае өөһэдынгөө туг болгожо, хоорондоо хани харилсаанай ёһо заншалые байгуулжа шадаһан һургуули болон ажахынууд гүрэн түрын удха шанартай зорилго бэелүүлнэ. Ажахынуудай дэмжэлгээр байгуулагдаһан ажалай ба амаралтын лагерьнуудта үхибүүд бэе дээрээ горитойхон харюусалга даажа абахадаа (хурьгадые харууһалха гү, али хонидой ноохо хайшалха, куузинку, хартаабха ургуулха гү, али ниитын малай тэжээл бэлдхэхэ), имагтал хүдэлмэриин дүршэл олоно бэшэ, харин сэдьхэл бодолой талаар хүмүүжэнэ. Хориин районой Үдын совхозые ба нютагай һургуулинуудые, Захааминай районой Ёнгорбойн дунда һургуулиие ба тэндэхи ажахые, Яруунын районой Мужыхын дунда һургуулиие ба «Дружба» колхозые болон бусадые нэн түрүүн эндэ нэрлэхэ хэрэгтэй.

КПСС-эй ЦК-гай апрелиин (1984 он) Пленумэй ба СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй түрүүшын сессиин шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ талаар түрүүшын лаб алхам хэгдэбэ гэжэ һуралсалай шэнэ жэлдэ бэлдхэлэй шалгалтанууд, ажалай, табадахи четвертиин юрэнхы дүнгүүд харуулна.

Гэхэ зуура «Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулиие хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүдые» бэелүүлгээр түрүүшын шатын харюусалгата хүдэлмэри 1984—1985 онуудай һуралсалай жэлһээ ёһотойгоор эхилбэ гээшэ.

«ҺУРГУУЛИИН РЕФОРМО ХАДАА НЭГЭ ЗУЛААР БҮТЭЭГДЭШЭХЭ ХЭМЖЭЭ ЯБУУЛГА БЭШЭ. ХОЕР ТАБАН ЖЭЛЭЙ ТУРШАДА БЭЕЛҮҮЛЭГДЭХЭЭР ХАРААЛАГДАҺАНҺААШЬЕ БОЛОНО БЭШЭ. АМИДЫ ХҮНҮҮД ТУХАЙ, ТЭРЭ СААНАА ҮХИБҮҮД ТУХАЙ ХЭЛСЭЭНЭЙ БОЛОХОДО, ХАМАГ ЮУМЫЕ УРИДШАЛАН ХУБААРИЛЖА БЭШЭХЫН АРГАГҮЙ ЮМ. БОДОТО БАЙДАЛ ГЭЭШЭ БИДЭНЭЙ ХАРАА ТҮСЭБҮҮДТЭ ӨӨРЫНГӨӨ ЗАҺАБАРИИЕ ОРУУЛХА ЮМ БЭЗЭ, ТЭРЭЭНҺЭЭ АЙҺАНАЙ ХЭРЭГГҮЙ. ДҮРБЭН ТЭГШЭЭР ХҮГЖЭҺЭН ХҮНИИЕ ХҮМҮҮЖҮҮЛЭН БҮРИЛДҮҮЛХЭ ГЭҺЭН МАНАЙ СТРАТЕГИЧЕСКЭ ШУГАМЫЕ ХАРААҺАА АЛДАХАГҮЙ БАЙҺАМНАЙ ШУХАЛА», — гэжэ нүхэр К. У. Черненкын хэлэһые бүхы хүдэлмэриингөө дүрим болгохо ёһотойбди. Юуб гэхэдэ, һургуулиин реформые бэелүүлхэ ябадалда албан хойрогоор хандаал һаа, улас түрын энэ ехэ хэмжээ ябуулгые юуншье бэшэ болгожо болохо юм.

Һаяын үдэрнүүдтэ боложо үнгэрһэн багшанарай августовска зүблөөн дээрэ һургуулиин реформые яажа бэелүүлхэ тушаа үргэн ехэ хөөрэлдөөнэй һүжэрхэдэ, тэрэнэй ушар удхые хүсэдөөр ойлгоогүй хүнүүд олоной дунда дайралдана гэжэ элирүүлэгдээ. Энэ юу гэршэлнэб гэхэдэ, юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулиие хубилган шэнэлэлгэ юун гээшэб, юундэ нимэ асуудал мүнөө табигдаа юм гэжэ партийна организацинуудай, гэгээрэлэй ажал ябуулагшадай зүгһөө хаа хаанагүй ойлгууламжын хүдэлмэри гүнзэгыгөөр ябуулагдаагүй байба бшуу. Энээниие горитойхон дутагдал, КПСС-эй ЦК-гай апрелиин Пленумэй шанга эрилтые бэелүүлхэ гэжэ оролдоогүй ябадал гэжэ сэгнэхэ хэрэгтэй. Һургуулиин реформын гол удхые тайлбарилан, үргэн ниитэ хүн зондо ойлгуулха хэрэгтэ эрдэмтэд, «Знание» бүлгэмэй эдэбхитэд мүн лэ хабаадаха уялгатай.

Мүнөөдэр Эрдэм мэдэсын һайндэрые анха түрүүнээ тусхайтаар үнгэргэхэеэ байһан багшанар һурагшадайнгаа сэдьхэлдэ баяр баясхалангай мартагдашагүй мэдэрэлые байгуулха гэжэ эртээнһээ бэлдээ бэзэ. Илангаяа нэгэдэхи класста ороһон багашуулай сэдьхэлые һайндэрэй мэдэрэлээр халяаха гээшэ гүнзэгы удхатай байха. Тэдэниие анхарал оролдолгоор хүреэлжэ, һургуулидань, класстань дурлуулха, һайнаар һураха эрмэлзэлтэй болгохо гээшэ багшанарай дүршэл шадабариһаа дулдыдаха.

Тиихэдэ мүнөөдэрэй һайндэр имагтал баяр ёһололой жагсаалаар түгэсэхэ бэшэ юм. Ленинскэ урогууд, эб найрамдалай хэшээлнүүд урда мэтэ хаа хаанагүй үнгэргэгдэхөөр хараалагданхай. Эрдэм мэдэсын һайндэртэ зорюулагдаһан хэшээл дээрэ һургуулиин реформо тушаа һурагшадтаа хөөрэхэ гээшэ багшанарай нэн түрүүшын зорилго болоно. «АРАДАЙ ГЭГЭЭРЭЛЭЙ СОВЕТ ЁҺО ГУРИМАЙ ЭХИИЕ АГУУЕХЭ ЛЕНИН БАЙГУУЛҺАН ЮМ», — гэжэ «Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулиие хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүд» соо хэлэгдэнхэй. Дүршэлтэй багшанар ленинскэ урок дээрэ хөөрэлдөөнэйнгөө һабагшые эдээхэн үгэнүүдһээ татаха бэзэ гэжэ һанагдана. Ушарынь мүнөөдэр партын саана һуужа, эрдэмэй үндэһэ шудалха эдиршүүл ажалаймнай хожомой халаан болоно. Тэдэнэй сэдьхэлдэ мүнөөдэр ямархан урэһэтэй үгэ үлөөхэбибди, тэрээнһээмнай тэдэнэй саашанхи ябадал, ХҮН боложо бүрилдэлгынь эхин шугам татагдаха байна.

Сентябриин 1 хадаа мүн залуу ажалшадай, үйлэдбэриһөө таһарангүй, заочноор, гү, али хүдэлмэришэн залуушуулай үдэшын (халаанай) һургуулида һурагшадай һайндэр ха юм. Тиимэһээ мүнөөдэр предприятиин хүтэлбэрилэгшэд, партийна, совет, комсомол органуудай түлөөлэгшэд тэдэниие амаршалха ёһотой.

Эрдэм мэдэсын үдэр хадаа бүгэдэ арадай һайндэр. Тиимэһээ һурагшадые, студентнэрые, багшанарые, түрэлхидые, республикынгаа ажалша түмэниие энэ ехэ һайндэрөөр үнэн зүрхэнһөө амаршалаад, һуралсалдань, хүдэлмэридэнь үндэр амжалта, өөһэдтэнь элүүр энхые хүсэнэбди.

ШАГНАЛ

Партийна, совет органуудта үни удаан саг соо аша үрэтэйгөөр хүдэлһэнэйнь түлөө, түрэһөөр 50 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, Улаан-Үдын СССР-эй 50 жэлэй нэрэмжэтэ «Теплоприбор» заводой директор нүхэр Владимир Бадмаевич Нимаевые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба.

МҮНӨӨДЭР—ЭРДЭМ МЭДЭСЫН ҮДЭР

УРДАМНАЙ ЕХЭ ЗОРИЛГОНУУД

Социалис ёһо гуримай арадай гэгээрэлэй тогтон хүгжэлгэ хадаа совет обществын түүхэтэй, манай арадай баатарлиг, революционно ба ажалай габьяа түйлалтануудтай нягта холбоотой юм. Агууехэ Октябриин социалис революци, социализмын илан мандалга хадаа эрдэм ном шудалжа, хүн түрэлтэнэй байгуулһан оюун ухаанай дээжэһээ хүртэхэ, өөһэдынгөө бэлиг шадабарииие харуулха арга боломжонуудые ажалша түмэндэ олгоһон байна.

Арадай гэгээрэлые саашадань нарижуулан һайжаруулгын гол шухала асуудалнууд КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленум дээрэ үргэнөөр зүбшэн хэлсэгдэһэн байгаа. Һүүлдэнь «Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулииие хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүдэй» проектые КПСС-эй ЦК тунхаглажа, тэрэнь бүгэдэ арадай зүгһөө зүбшэн хэлсэгдэһэн гэжэ мэдэнэбди. Тэрэ ехэ зүбшэн хэлсэлгэдэ манайшье республикын ажалшад, тодорхойлон хэлэбэл, 136 мянган хүн зон хабаадаа гэжэ элирүүлэгдээ һэн.

КПСС-эй ЦК-гай апрелиин (1984 он) Пленум дээрэ, мүн СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй түрүүшын сесси дээрэ тус асуудал баһал гүнзэгыгөөр зүбшэн хэлсэгдээд, хуулита болгогдон баталагдаа һэн шуу.

Һургуулиин реформо хадаа һургуулинуудай, һуралсалай зургаануудай ажал ябуулгые нарижуулан һайжаруулха талаар тодорхой хэмжээнүүдые хараалаанхай гээшэ. Һуралсалай уг удхэ, түсэбүүд болон программанууд, учебнигүүд болон номууд, һургалгын онол арганууд нарижуулан һайжаруулагдахаар хараалагдана. Тиихэдэ һургуулииие ажабайдалтай холбуулга саашадаашье бэхижүүлэгдэн һайжаруулагдаха байна. Эдэ бүхы зорилгонуудые бэелүүлхын тула онсолбол, үхибүүдэй һуралсалай болзор ута болгогдоо, нэгэ класс соохи һурагшадай тоо үсөөрүүлэгдэхэ, һургуулинуудые ба техническэ мэргэжэлэй училищинуудые мүнөө үеын хэрэгсэлнүүдээр хангалга һайжаруулагдаха.

Тиихэдэ мүнөө үеын дунда һургуули дүүргэжэ гараһан хүн бүхэнэй алибаа мэргэжэл абажа гарадаг гурим хадаа хуулита болгогдобо.. 1986 онһоо эхилжэ, үхибүүдые 6 наһатайһаань һургажа эхилдэг гуримда шэлжэн оролгодо һайнаар бэлдэхэ хэрэгтэй. Түрүүшээр 7 наһатай үхибүүдые һургуулида абалга үргэлжэлхэ зэргэтэй ааб даа. Зүгөөр 6 наһатай багашуул һургуулидашье, хүүгэдэй саадташье нэгэ адли программаар һургагдадаг байха.

Мүнөө үедэ манай республикада 6 наһаяа гүйсэһэн 19 мянган үхибүүд тоологдоно. Удаадахи жэлнүүдтэшье мүн лэ эды шэнээн байхаар хүлеэгдэнэ. Эдэ бүхы үхибүүдые һургахын тула 600 нэмэлтэ класс хэрэгтэй болохо байна. Мүн лэ эды шэнээн багшанарые бэлдэхэ шухала. Энэ юрын асуудал бэшэ. Гэбэшье энэ хэмжээ ябуулгада бидэ һайнаар бэлдэхэ ёһотойбди.

Манай республикада юрэнхы эрдэмэй 548 һургуули, бүхы түхэлэй һуралсалда хабаадуулагдаһан 350 мянган хүн тоологдоно. Юрэнхы эрдэмэй һургуулинуудһаа гадна залуушуулда дунда эрдэм олгодог 20 гаран техникум, техническэ мэргэжэлэй 40-өөд училищи бии. Тиихэдэ дээдэ болон тусхай дунда һургуулинуудта 41 мянган хүн һуража байдаг. Эдэ тоонууд юу гэршэлнэб гэхэдэ, һургуулиин реформые бэелүүлжэ шадахаар хүсэн манай республикада бии.

Гэхэ зуура һургуулиин реформо нэгэ далайсаар бэелүүлэгдэхэ хэмжээ ябуулга бэшэ. Засагай дээдын зургаануудай тодорхойлһоной ёһоор, энэ ехэ хэрэг шата шатаараа бэелүүлэгдэхээр хараалагданхай.

Илангаяа залуушуулда мэргэжэл олгуулан һургалгые нарижуулан һайжаруулха асуудал һургуулиин реформо соо хурсаар табяатай. Мүнөө байһан техническэ мэргэжэлэй училищинууд нэгэ гуримай болгогдохо байна. Тиигэжэ «Техническэ мэргэжэлэй дунда училищи» гэһэн нэрэтэй, олгогдодог мэргэжэлнүүдэй, һуралсалай болзорой талаар зохисотой таһагуудтай байха болоно.

Һургуулидашье, ПТУ-дашье һуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэри хадаа бүхы ажал ябуулгын гол һудаһан болохо зэргэтэй. КПСС-эй ЦК-гай апрелиин Пленум дээрэ үгэ хэлэхэдээ, нүхэр К. У. Черненко **үхибүүдэй гол ажал хадаа һуралсал байха ёһотой** гэжэ зааһан байна. Энээнһээ уламжалан, һургуулидашье, ПТУ-дашье, юрэнхы эрдэмэй үндэһые һурагшадта һайнаар шудалуулха асуудал нэн түрүүн табигдана. Энээнгүйгөөр мүнөө үедэ аргагүй болонхой. Ажабайдалаймнай хүгжэн һалбарха тума эрдэм мэдэсэтэй, эрхим мэргэжэлтэй хүнүүд коммунис байгуулгын бүхы участогуудта хүдэлхэ болоно.

Һүүлэй жэлнүүдтэ һуралсалай, хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин шанарые, аша үрые һайжаруулха шэглэлээр манай республикын багшанар, арадай гэгээрэлэй зургаанууд, дээдэ болон тусхай дунда һургуулинууд горитойхон хүдэлмэри ябуулһан байна.

Гэхэ зуура һургуулиин хүдэлмэриие, ажалшадай бэшэгүүдые, дээдэ болон тусхай дунда һургуулида оролгын шалгалтын дүнгүүдые шэнжэлжэ үзэхэдэ, һурагшадай эрдэм мэдэсэ горитойхон дутагдалтай байна гэжэ элирдэг. Һуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэридэ зарим газарта албан хойрогоор хандадаг ушар үзэгдэнэ. Һурагшадай өөһэдынь мэдэсэһээ дээгүүр сэгнэлтэ табигдадаг ёһон мүн лэ эндэ тэндэ дайралдана. Иимэ ябадалда хаа хаанагүй эсэс табигдаха зэргэтэй. Илангаяа һургуулиин реформые бэелүүлхэ, һуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие нарижуулан һайжаруулха хэрэгтэ албан хойрогоор хандаха ябадалай ушараал һаа, партийна организацинууд, гэгээрэлэй хүтэлбэрилхы зургаанууд энээндэ тон зүб сэгнэлтэ үгэжэ, тиимэ нюурнууд тушаа тодорхой хэмжээнүүдые абаха уялгатай.

Ургажа ябаа үетэниие ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлхэ, ажалай һуралсал гээшые үндэһөөрнь һайжаруулха асуудал мүнөө үедэ гол шухала асуудалнуудай нэгэн гэжэ тоологдохо ёһоороо тоологдоно. Ажалай һуралсалые һайжаруулга тушаа һургуулиин реформо соо тон ойлгосотой тодоор хэлэгдэнхэй. Энэ талаар республикын партийна организаци, правительство хэмжээ ябуулгануудые хараалжа. ямар һургуулида үхибүүд ямар мэргэжэл шудалхаб, энээнэй түлөө харьяата ямар предприяти, ямар ажахы харюусахаб гэһэн тогтоол баталан абаа.

Һуралсалай үнгэрһэн жэлдэ һуралсалай-үйлэдбэриин тусхай комбинадуудта элдэб янзын 46 мэргэжэлээр 16 мянган һурагшад (ахалагша классай) һуража гараа. 1983 ондо дунда һургуули дүүргэһэн бүхы һурагшадай 83 процентнь трактористын болон хүдөөгэй механизаторай үнэмшэлгэ абажа гараад, тэдэнэй 33,8 процентнь арадай ажахыда хүдэлхөөр үлэһэн байна. 1983—1984 онуудай һуралсалай жэлдэ мүн лэ олон һурагшад мэргэжэл оложо, арадай ажахыда хүдэлжэ эхилээ.

Һүүлэй жэлнүүдтэ ажалай болон амаралтын лагерьнуудта нажартаа байдаг һурагшадай тоо олошорно. Жэшээнь, нёдондо зун республика доторнай һурагшадай үйлэдбэриин 261 бригада хүдэлжэ, 23 мянган һурагшадые хабаадуулаа һэн. Тэдэнэй гараар бүтээгдэһэн валовой продукциин үнэ сэн 5,7 миллион түхэригэй болоһон байна. Гансахан Зэдын районой бүхы дунда ба найман жэлэй һургуулинуудта һурагшадай үйлэдбэриин бригаданууд ажаллаа. Тэрэ тоодо ажалай болон амаралтын 17 лагерь эмхидхэгдэһэн юм. Тиимэһээ 1983 ондо дунда һургуули дүүргэһэн бүхы залуушуулай хахадынь өөһэдынгөө олоһон мэргэжэлээр хүдэлхөөр үлэһэн ба тэрээгээрэ һуралсалаа үргэлжэлүүлһэн байна бшуу.

Гэбэшье ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлгэ бүхы дээрэ республика доторнай һайн гэхын аргагүй. Дунда һургуули дүүргэгшэдые ажаглахада, ажалые өөрынгөө наһанай зорилго болгожо шадаагүй, үйлэдбэрээр, хүдэлмэрикшэн хүнэй мэргэжэлээр һонирходоггүй залуушуул үшөөл дайралдана.

КПСС-эй ЦК-гай апрелиин Пленумэй тогтоолой ёһоор, 5—10-дахи классуудай бүхы һурагшадай ниитэдэ туһатай ажалые саг үргэлжэ ябуулан эмхидхэхэ зорилго бидэнэй үмэнэ табигдана. Тиихын тула һургуули бүхэн харьяата предприятитай байха зэргэтэй. Һурагшадые предприяти дээрэ хүдэлгэн һургаха, хүдэлмэришэдэй һууринуудые эмхидхэхэ, һуралсалай мастерскойнуудые болон цехүүдые нээхэ хэрэгтэй болоно.

Юрэдөө, бодомжолоод, шүүгэд үзэхэдэ, хэхэ ажалнай хизааргүй ехэ. Республикын һургуулинууд, багшанар, партийна организацинуудай, олониитын туһаламжаар парти, правительствын ээлжээтэ даабариие бүримүһэн бэелүүлжэ шадаха байха гэжэ этигэгдэнэ.

Мүнөөдэр—Эрдэм мэдэсын һайндэр. Тиимэһээ республикынгаа бүхы багшанарые, һурагшадые, студентнэрые, хүдэлмэрикшэн-залуушуулай һургуулида һурадаг нүхэдые, түрэлхидые бүгэдэ арадай шэнэ һайндэрөөр амаршалха дуран хүрэнэ.

В. ЦЫБИКДОРЖИЕВ,
КПСС-эй обкомой эрдэмэй болон һуралсалай зургаануудай таһагые даагшын орлогшо.

XI ТАБАН ЖЭЛ: АШАГ ҮРЭ, ШАНАР, ДЭЛИСЭ

Улаан-Үдын Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводто арбан жэлэй саана АСУП (хүтэлбэрилгын автомат системэ) хүдэлжэ эхилһэн юм. Тэрэнэй ашаар зуу гаран орёо асуудал үдэр бүри шиидхэгдэнэ. Саг соогоо һайн шанартайгаар АСУП-ай ашаар элдэб асуудалнуудые шиидхэжэ, ЛВРЗ-гэй коллектив жэл бүри 700 мянга шахуу түхэриг мүнгэ алмана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: АСУП-ай инженер Л. Белых (зүүн гарһаа), оператор Р. Кострова.

П. БУРМАКИНАЙ фото.

ГАЗАРАЙ БАЯЛИГ—МАНАЙ ГАРТА

Үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ, хүдэлмэриин шанар һайжаруулха талаар «Гусиноозерская» шахтын коллектив дотор баян дүй дүршэлтэй болоһон бригаданууд олон юм. Энэ талаар ороной түрүү шахтернуудай үүсхэл, хэрэгүүдые үргэлжэлүүлэн, «мянгатанай» хүдэлөөндэ хабаадаһан манай хоёр бригада амжалтатайгаар ажаллана. Сүүдхэдэ мянган тонноһоо бага бэшэ шулуун нүүрһэ олзоборилхо зорилго Григорий Ильич Каленых, Валерий Спиридонович Можаров хоёрой бригада урдаа табяад, жэлэй эхинһээ хойшо газар дороһоо ехэ нүүрһэ малтан гаргана.

Һүүлшын һаранудта нүүрһэ малталга хараа байса ехэ болоо. Түлишэ абалгаар хахад жэлэй түсэб 127 процент, тиихэдэ июль һарын даабари 125 процент шахтын коллектив бэелүүлжэ шадаа. Шахтерой үдэрые угтуулан, августын түсэб болзорһоо урид дүүргэбэбди. Ажалай бүтээсэ, нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо, арбан процентээр дээшэлээ. Жэлэй эхинһээ хойшо дүн хамта 273 мянган тонно шулуун нүүрһэ арадай ажахыда эльгээгдэһэн байна.

Проходчигуудай эрхим һайнаар ажаллаһанай ашаар горногеологическа таарамжатай эрхэ байдал байгуулагдаа. Алексей Васильевич Ивановой, Михаил Павлович Бурдуковскиин проходческо бригаданууд уһа, элһэтэй, гранит шулуутай газарта малталга ехээр хэжэ, нүүрһэ абадаг комплекснуудта бүтээсэтэй ажал бэлдхэжэ шадаа.

Республикын габьяата шахтёр В. С. Можаровай хүтэлбэрилдэг оньһожоруулагдамал комплексно бригада сүүдхэдээ дунда зэргээр 1017 тонно нүүрһэ жэлэй эхинһээ малтажа, «Востоксибуголь» нэгэдэлэй коллективүүдэй хоорондо дэлгэрһэн мүрысөөндэ эрхимлээд, «Горнягай шэн габьяа» гэһэн шанда хүртэбэ. Һайн ажалаараа шалгарһан горнягуудые нэрлэхэ хэрэгтэй. Эдэмнай Баяр Лубсанович Раднаев, Василий Иванович Кондрашов гэгшэд болоно.

Шахтын коллективэй амжалтада 2/5 уурхайн транспортна участогай хүдэлмэришэд хубитаяа оруулна. Түмэр замай вагонуудта нүүрһэ ашаха түсэбөө коммунистнууд Н. В. Хавронов болон С. И. Сидневэй бригаданууд саг үргэлжэ дүүргэнэ.

Жэлэй түсэб болзорһоо урид дүүргэхэ зорилготойгоор коллективэй гэшүүн бүхэн хүдэлнэ. Пенсидэ гараһаншье һаа жэшээтэ ажалаараа залуу халааниие һурган хүмүүжүүлжэ байһан Социалис Ажалай Герой Г. Д. Тучинов, А. Е. Бакანов, Б. С. Санжиез гэгшэд һайнаар ажаллаһаар.

Мүнөө жэлдэ 500 мянган тонноһоо бага бэшэ «галта шулуу» газар дороһоо малтан абаха ёһотойбди. Бидэ түйлаһанаараа һанаагаа амарангүй, харин үйлэдбэридэ хэрэглэгдээгүй арга боломжонуудые бэдэрэлгэдэ, хүдэлмэриин шанар һайжаруулгада хүсэ шадалаа элсүүлнэбди. Энэ табан жэлдэ шахтаяа саашань хэрэглэхэ болзор һунааха горно-геологическа тусхай хэмжээнүүд абтана. Газарай гүнһөө «галта шулуу» малтахын тула хүдэлмэришэдые һурган хүмүүжүүлхэ, оньһон техникэ һайнаар ашаглаха эрилтэ мүнөөнһөө табинабди. Байгаалиин баялиг дундараагүй, зүгөөр баялигыень абажа шадаха мэргэжэл, дүршэлөө дээшэлүүлхэ ёһотойбди.

Ю. КУРЬЯНОВ,
«Гусиноозерская» шахтын профкомой түрүүлэгшэ.

ЭРХИМҮҮДТЭЭ ТҮШЭГЛЭН

Манай Таловкын түмэр-бетон хэрэгсэлнүүдэй заводой коллектив бага гаргашатайгаар, ехээр продукци гаргаха гэһэн хүсэл эрмэлзэлтэйгээр социалис мүрысөө дэлгэрүүлнэ. Һайн бэлдхэлтэй, эрхим түрүү хүдэлмэришэд үндэр бүтээсэ түйлана. Жэшээлхэдэ, заводоймнай үнинэй хүдэлмэришэн И. И. Ханхашановай хүтэлбэрилдэг бригадын коллектив һара бүриингөө даабари үлүүлэн дүүргэдэг юм.

Илья Ивановичай хүтэлбэрилдэг бригадын гэшүүд түмэр бетон хэрэгсэлнүүдые шудхан бүтээдэг оньһон түхеэрэлгэнүүдые минутыншье туршада миин байлгангүйгөөр ашаглажа, барилгада хэрэгтэй материал ехээр гаргана. Хүдэлмэришэд даажа абаһан ажал хэрэгтээ харюусалга ехэтэйгээр хандана. Тиимэһээл И. И. Ханхашановай бригадын гэшүүд хододоо һайн шанартай продукци гаргажа, завод соогоо суурхана. Эдэнэр байгша оной долоон һарын түсэбһөө гадуур 268 кубометр продукци гаргажа, оронойнгоо барилгануудта эльгээгээ.

В. Я. Гореловой хүтэлбэрилдэг бригадын коллектив мүн лэ эрхим шанартай продукци гаргажа, бэшэнэйнгээ дундаһаа шалгарна. Байгша оной долоон һарын даабариһаа гадуур 158 кубометр барилгын хэрэгсэлнүүдые гаргажа, мүнгэн шанда хүртэһэн юм. Инженер Г. Ц. Лесовскиин хүтэлбэрилдэг арматурна цехэй хүдэлмэришэд яһалал оролдожо хүдэлнэ. Тэдэнэр найман һарынгаа даабари болзорһоонь табан хоногоор урид дүүргээ. А. У. Оскорбиной хүтэлбэрилдэг горно цехэй коллектив долоон һарын даабариһаа гадуур 1010 кубометр барилгын материал гаргаһан байна,

Иигэжэ Таловкын түмэр-бетон хэрэгсэлнүүдэй заводой хүдэлмэришэд арбан нэгэдэхи табан жэлэй дүрбэдэхи жэлэй даабари болзорһоонь урид дүүргэжэ, Эхэ оронойнгоо барилгада хэрэгтэй материал ехээр гаргахын тула тэмсэнэ.

В. СОБОЛЕВА,
Таловкын түмэр бетон хэрэгсэлнүүдэй заводой инженер-экономист.

ОКТЯБРИИН ТҮСЭБӨӨР

Ажалай бүтээсые хараалагдаһан нормоһоо хоёр процентээр дээшэлүүлһэнэй ашаар арбан нэгэдэхи табан жэлэй даабари болзорһоо урид, декабриин 1-дэ дүүргэхэ гэһэн үүсхэл манай нэгэдэлэй хүдэлмэрилэгшэ В. С. Матвеева гаргаа бэлэй. Энэ үүсхэлыень прибор бүтээгшэд олоороо дэмжэһэн юм.

Мастер Г. С. Хунгуреевагай участогай коллектив—октябриин, мастернууд Г. С. Бодонова, В. П. Бормова болон бусадай хүтэлбэрилдэг коллективүүд сентябриин түсэбөөр продукци гаргажа эхилһээр үнинэй. Энэ түрүү коллективүүдэй жэшээгээр хүдэлһэн мастер В. И. Крючковой участогай хүдэлмэришэд табан жэлэйнгээ даабари В. И. Ленинэй түрэһөөр 115 жэлэй ойн һайндэр дүүргэхэ гэһэн уялга абаад, хаба шадалаа гамнангүйгөөр ажаллажа байна. Түрүү хүдэлмэришэд В. Н. Чимбеев, Л. Г. Абрамова, И. Н. Калашников болон бусад ерэхэ жэлэй мартын түсэбөөр продукци гаргана.

Прибор бүтээлгын нэгэдэлэй бэшэшье олон хүдэлмэришэд ажал хэрэгтээ харюусалга ехэтэйгээр хандажа, даабаряа үлүүлнэ. Хүдэлмэришэднай «Илалтын 40 жэлэй ойдо —габшагай шанга ажал» гэһэн уряа доро мүрысэжэ эхилбэ.

Т. МОСКВИТИНА,
Улаан-Үдын прибор бүтээлгын заводой хүдэлмэрилэгшэ.

ТУЙЛАҺАНАА БАТАДХАНА

Прибайкалиин районой түрүү коллективүүдэй нэгэн болохо Кикын оньһожоруулагдамал модоной ажахын хүдэлмэришэд урда мэтэ амжалтатайгаар ажаллана. Тус коллектив продукци гаргаха, мүн бэлэдхэгдэһэн модо зөөхэ, продукци худалдаха түсэбөө 100 процент дүүргэнэ.

Эндэ доодо складай Владимир Батуринай бригада эрхимлэнэ. Тус бригадын гэшүүд Иван Пушкарев, Алексей Перов, Александр Иванов, тракторист Иван Шадрин гэгшэд һара бүхэндэ даабаряа холо үлүүлнэ. Жэшээлбэл, дурсагдагша бригадын гэшүүд үнгэрһэн һарынгаа түсэбые 135 процент дүүргэһэн юм.

Б. БАТОЕВ.

Совет орон дотор

ЭВМ-эй ТУҺАЛАМЖААР

АЛМА-АТА. Шэнэ газарай ажахынууд гүрэндөө ороoһо худалдажа эхилээ. Казахстанай элеваторнуудта түрүүшын мянгаад тонно шэниисэ ба ешмээн оруулагдаба.

Эгээл таарамжатай маршрудаар ороoһо зөөхэдэ ЭВМ-үүд туһална. Ороoһо тушаан абалгын 160 предприятинууд дээрэ байгуулагдаһан ороoһо зөөлгые залан хүтэлхэ бүлэгүүдтэй областной тоолон тодорхойлхо түбүүд холбоотой болоо юм. Тоогууд дээрэхи шэнииcын ба ешмээнэй хэмжээн, машинануудай тоо, элеваторнууд дээрэхи технологическа лининүүдэй хүдэлмэри тухай ороһон мэдээсэлые операторнууд шэнжэлээд, оньһо мэргэн түхеэрэлгэнүүдтэ дамжуулна. Тиигэжэ гүрэнэй амбаарта ороoһо ехээр зөөгдэдэг маршрудуудта автомобильнуудые хэрэглэхэ тухай дурадхалнууд тоотой минутада үгтэнэ, жолоошодто часаи графигууд табигдана.

Хүршэ союзна республиканууднаа олон тоото автомобильнуудые хабаадуулангүй, өөһэдынгөө хүсөөр ороoһо зөөхэ гэжэ Казахстанай транспортын предприятинууд дэмы шиидхээгүй.

Республикын автотранспортын министерствэдэ элдэб харгынуудта машинануудые хэрэглэхэ тоо бодолгын модель табигданхай. Свекло, хлопок ургуулагшад, кукурузашад оньһон түхеэрэлгэнүүдтэ баһал хандадаг болонхой. Казахстанда ЭВМ-эй туһаламжаар хонин һүрэг зуһаланда гаргаха маршрудууд зохёогдодог, үтэг жүүлгэнүүдые хэрэглэлгэ шэнжэлэгдэдэг юм.

КИНОМЕХАНИГАЙ ЕХЭ ХУБИТА

УРАЛЬСК. «Пятимарский» совхозой тараашадай социалис мүрысөөндэ илагшадтай хамта нүүдэл кино-түхеэрэлгын механик Кубаш Муканов ажахын захиргаанаар ба парткомоор тэмдэглэгдэбэ. Хүнгэн бэшэ ургаса хуряалгые амжалтатайгаар үнгэргэлгэдэ хубитаяа оруулһанайнь түлөө тэрээндэ Хүндэлэлэй грамота барюулаа.

Ган гасуур нажарай эрхэ байдалда ургуулагдаһан ургаса совхозой хуряалга-зөөлгын комплекс тон богони болзорто эрхим шанартайгаар хуряаһан байна. Харин тэдэнэртэ областиин үнинэй киномеханигуудай нэгэниинь туһалһан байгаа. Казахстанай, Ставрополиин, Украиныг тала газартай районуудай түрүү тараашадай мүрысөөн тухай һуралсалай, эрдэм дэлгэрүүлгын, баримтата фильмүүдые тэрэ олоор харуулдаг һэн. Тиин һаяхан тараан ажалтай болоһон совхозой механизаторнууд эдэ фильмүүдһээ ашатай туһатай олон юумэ мэдэжэ абаһан юм.

Ургаса хуряалгын дүүрэхэдэ К. Муканов тэжээл бэлэдхэгшэдэй хээрын стануудаар, хонишодой отарануудаар ябажа, кино харуулна. СССР-эй кинематографиин отличник уран һайханай шэнэ фильмүүдэй хажуугаар нютагайхидайнгаа захилаар баримтата ба һуралсалай фильмүүдые заншалта ёһоороо харуулна. 25 жэл соо хүдэлхэдөө, хээрын эрхэ байдалда тэрэ 13 мянган киносеанс харуулһан.

ИЛАГШАД

1983—1984 ОНУУДАЙ МАЛАЙ ҮБЭЛЖЭЛГЫЕ АМЖАЛТАТАЙГААР ГЭХЫН ТҮЛӨӨ ФЕРМЭНҮҮДЭЙ, МАЛ АЖАЛАЙ БРИГАДАНУУДАЙ, ЛЕКСНУУДАЙ КОЛЛЕКТИВҮҮДЭЙ БОЛОН МАЛ АЖАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЭЙ СОЦИАЛИС МҮРЫСӨӨНЭЙ ДҮНГҮҮД ТУХАЙ.

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет, профессиональна союзуудай областной Совет «1983—1984 онуудай үбэлэй үедэ малай үбэлжэлгые эмхитэй һайнаар үнгэргэжэ, мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгые, худалдан абалгые дээшэлүүлхэ талаар Бүхэсоюзна социалис мүрысөө дэлгэрүүлхэ тухай» РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй 1983 оной декабриин 16-най 28/13 номерой тогтоолтой зохилдуулан, колхоз, совхозуудай, гүрэнэй бусад предприятинуудай ферменүүдэй, бригадануудай коллективүүдэй, мал ажалай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй дүн хаража үзөө.

1983 оной IV кварталда, мүн 1984 оной түрүүшын хахад жэлэй туршада мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгые, гүрэндэ худалдалгые эрид дээшэлүүлһэн, түл абалгые олошоруулһан, адууһа малаа һайнаар ондо оруулһан колхоз, совхозуудай, гүрэнэй бусад предприятинуудай коллективүүд бүхыдөө 41,8 мянган түхэригэй, тиихэдэ мал ажалай түрүүшүүл дүн хамта 17,6 мянган түхэригэй мүнгэн шангаар урмашуулагдаха болоо.

Колхоз, совхозуудай болон гүрэнэй бусад предприятинуудай фермэнүүдэй, комплекснуудай, бригадануудай иимэ коллективүүд 500-һаа 600 түхэриг хүрэтэр мүнгэн шангаар шагнагдаба:

БАРГАЖАНАЙ РАЙОНҺОО:

Уланай колхозой Г. Д. Ринчиногой даадаг хонишодой бригада.

Хилганын колхозой С. Б. Сангадиевай даадаг хонишодой бригада.

Хилганын колхозой Ш. М. Раднаевай хүтэлбэрилдэг хонишодой бригада.

БАУНТЫН РАЙОНҺОО:

Ципиканай совхозой Бага-Амалаадай һүнэй фермэ (даагшань Р. Ф. Старкова).

Джилиндын совхозой Ф. И. Син-Сун Цайн даадаг залуу малые түлжүүлдэг гүүртэ.

БЭШҮҮРЭЙ РАЙОНҺОО:

Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхозой «Буйская» һүнэй фермэ (даагшань А. Л. Корытова).

Калининай нэрэмжэтэ колхозой Покровскын һү һаалиин фермэ (даагшань М. И. Пантелеев).

Бэшүүрэй совхозой Шэбэртын һүнэй фермэ (даагшань А. Г. Сахарова).

XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой 2-дохи һүнэй фермэ (даагшань М. С. Иванов).

XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой 3-дахи һүнэй фермэ (даагшань И. К. Разуваев).

Калининай нэрэмжэтэ колхозой И. А. Разуваевай даадаг хонишодой бригада.

ЗЭДЫН РАЙОНҺОО:

Боциин совхозой А. А. Марадудинай хүтэлбэрилдэг хонишодой бригада.

Борьёогой совхозой Г. Л. Рабдаевай даадаг хонишодой бригада.

Ториин совхозой В. В. Семеновой ударидадаг хонишодой бригада.

«Коммунизм» колхозой В. Ц. Гомбоевой даадаг хонишодой бригада.

«60 лет Октября» колхозой Д. Э. Гомбоевой хүтэлбэрилдэг хонишодой бригада.

«Заречный» совхозой Ёнхорой һүнэй фермэ (даагшань А. Ц. Самданов).

XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой 1-дэхи һүнэй фермэ (даагшань М. Е. Гобокова).

ЯРУУНЫН РАЙОНҺОО:

Исэнгын совхозой Д. Ц. Дашиевагай даадаг хонишодой бригада.

Исэнгын совхозой В. Д. Цыденовэй хүтэлбэрилдэг хонишодой бригада.

«Дружба» колхозой А. В. Аргеевагай даадаг хонишодой бригада.

«Дружба» колхозой Ф. Н. Махаевагай даадаг хонишодой бригада.

ЗАГАРАЙН РАЙОНҺОО:

XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой Мухар-Талын һүнэй фермэ (даагшань Е. А. Матвеев).

«Гигант» колхозой һүнэй комплекс (даагшань А. О. Афанасьев).

«Талецкий» совхозой Г. П. Бухольцевагай даадаг залуу эбэртэ бодо малые түлжүүлдэг комплекс.

ЗАХААМИНАЙ РАЙОНҺОО:

Далахайн совхозой Зуһаланай һүнэй фермэ (даагшань Д. Д. Бальжанова).

Хамниин совхозой Г. Г. Базаровай даадаг хонишодой бригада.

Хамниин совхозой Н. Р. Норбоевагай хүтэлбэрилдэг хонишодой бригада.

КАБАНСКЫН РАЙОНҺОО:

Хандалын совхозой Шергинэй гахайн фермэ (даагшань А. А. Бусовиков).

Хандалын совхозой Быковскын һүнэй фермэ (даагшань И. И. Костриков).

Кабанскын шубуунай фабрикын Колесовскын 1-дэхи һүнэй фермэ (даагшань А. Г. Миронов).

ХЭЖЭНГЫН РАЙОНҺОО:

Худанай совхозой Иннокентьевкын һүнэй фермэ (даагшань В. П. Гладких).

Могсохоной совхозой Улааха-Аралай һүнэй фермэ (даагшань В. Ц. Будожапов).

Загаһатын совхозой И. Б. Ербаевай хүтэлбэрилдэг хонишодой бригада.

ХУРАМХААНАЙ РАЙОНҺОО:

Һахалиин совхозой Шаманкын һүнэй фермэ (даагшань Н. В. Молчанов).

Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой Галтайн һүнэй фермэ (даагшань Д. А. Дондупов).

Уланхаанай совхозой Д. Х. Дамбиновай даадаг хонишодой бригада.

Хурамхаанай совхозой Р. М. Молоковагай даадаг хонишодой бригада.

ХЯАГТЫН РАЙОНҺОО

Алтайн совхозой Алтайн һүнэй фермэ (даагшань Н. Р. Рампилов).

Хяагтын совхозой Хиранай-Адагай һүнэй фермэ (даагшань К. Ф. Черняева).

Алтайн совхозой У. Д. Батуевагай хүтэлбэрилдэг хонишодой бригада.

Хяагтын совхозой Н. Д. Самбуевай даадаг хонишодой бригада.

«Дружба» колхозой Д-С. Ж. Дашипыловэй даадаг хонишодой бригада.

МУХАР-ШЭБЭРЭЙ РАЙОНҺОО:

«Эрдэм» совхозой Түгнын һүнэй фермэ (даагшань М. Ц. Тыкшеева).

«Коммунизм» колхозой Түбэй һүнэй фермэ (даагшань В. А. Теслева).

Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой Никольскын һүнэй фермэ (даагшань Г. З. Сибагатуллин).

«Знамя Ленина» колхозой Дэдэ-Калиновкын һүнэй фермэ (даагшань К. А. Иванов).

«Одон» совхозо
фермэ (даагшань
«Искра» колхозо
цевагай хүтэлбэр
эбэртэ бодо мал
галуулдаг комп

АХЫН РАЙОНҺ

«50 лет Октяб
В. У. Аюшеевэй
үсхэбэрилдэг фе
«Коммунизм» к
Габановагай даа
дой бригада.

ПРИБАЙКАЛИИН

«Прибайкалец»
хилигэй һүнэй ф
шань П. М. Лев
«Прибайкалец»
рымскын 4-дэхи
фермэ (даагшань
шонкина).

ХОЙТО-БАЙГАЛАЙ

«Ангарский» со
дэ-Заимкын һүнэй
шань П. Н. Кост

СЭЛЭНГЫН РА

Ленинэй нэрэм
Булагай һүнэй ф
шань Т. Д. Даш
Химнын совхоз
һүнэй фермэ (да
Лундукова).
Сэлэнгын совхо
һүнэй фермэ (да
Ильичев).
Кировэй нэрэм
зой Харганаагай
(даагшань М. Г. Х

ТҮНХЭНЭЙ РА

«Маяк» колхоз
һүнэй комплекс (
Игнашкеева).
«Маяк» колхоз
һүнэй фермэ (да
Ревфкина).
«Восточные Сая
Таһархайн һүнэй
шань А. Ш. Шо
Саянай совхоз
хоной һүнэй фер
Д. С. Шаглахаева)
Туранай совхоз
лын һүнэй ферм
П. О. Балданов).

УЛААН-ҮДЫН

Сотниковой шу
рикын нэгэдэхи
бригада (бригад
Дорофеев).
«Забайкальский»
А. М. Доагын
норко үсхэбэрил
Ербановэй нэр
ажахын техникум
мэ (даагшань Д.
«8-ое Марта» к
зуринай һүнэй ф
шань Ш. Ш. Исм
Һуралсалай «Бай
И. И. Битуевай да
дой бригада.
«Авангард» кол
кинай һүнэй фер
А. И. Красиков).
Калининай нэр
зой Саратовай һ
(даагшань Е. Ф.

ХОРИИН РАЙО

«Георгиевский»
оргиевкын һүнэй
шань Г. А. Бадма
Дэдэ-Тайлсын
дэ-Тайлсын һү һа
даагшань П. А.
Хүлэй совхозой
скын һүнэй ферм
Л. Ф. Авдеева).

* *

Үнгэрэгшэ мала
гын үедэ мал
дуктнуудые ехээр
жэ, гүрэндэ худа
малһаа түл олоор
тынгээ адууһа
хоролтогүйгөөр
талаар эрхим дүн
лаһан республикын
220 түрүүшүүл
80 түхэриг мүнг
урмашуулагдаһан

КАЗАХАЙ ССР. Мангышлак гэжэ хахад арал дээрэһээ абтадаг газарай баялигуудай хэмжээн жэлһээ жэлдэ дээшэлнэ. Жэлэй эхинһээ хойшо эндэ 75 мянган тонно нефть түсэбһөө гадуур олзоборилогдоо. Байгша табан жэлэй туршада Бузачи гэжэ хушуун шадархи газарай баялигуудые ашаглажа, үйлэдбэриингөө хэмжээе эрид дээшэлүүлхэ зорилго табигдана. Тус хушуун шадар хүдэлдэг коллективүүдэй дундаһаа мастер Мели Мелибабаевай бригада эрхимлэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: үрэмдэгшэ А. Нажмутдинов, слесарь Н. Беляев, үрэмдэгшын туһалагша А. Шевелев, мастер М. Мелибабаев, үрэмдэгшэдэй туһалагша С. Насуев, электрик И. Чепилко.

ТАСС-ай фотохронико.

ТАРЯАШАДАЙ АЖАЛ ХЭ

КАЗАНЬ. Татарай полинууд дээрэ ерэхэ найдамтай үндэһэ һуури табигдана. Хахад мя шэ гектарта ороoһото ургамалнууд таригдаа лэй график долоон хоногоор уридлагдана. шанартай, нютагжуулагдаһан «чулпан» гэжэ «мироновско-808» гэжэ намарай шэниисэ тар хаанагүй газарай хүрьһэ хамгаалха онол арга дэнэ.

Техникэ шадамараар хэрэглэн, Тетюшскэ ска районуудай ажалшад августын тарилгые республика дотороо түрүүлэн дүүргэбэ.

БАКУ. Азербайджанай ороoһоной полиин хадын боорёор оршодог юм. Эндэ 1984 оной га түгэсхэгдөө. Исмаиллинскэ районой таряа зөөлгын отрядуудые байгуулжа, тэдэнэй туд лэг ажахынуудта даалгаһан байна. Хадата ажа даһаа эндэхи хуряалгын отряд эгээл ехэ бүт дэлнэ.

(ТАС

МҮНӨӨДЭР — ЭРДЭМ МЭДЭСЫН ҮДЭР

«А» ҮЗЭГ ХЭН ТАНЮУЛНАБ?

Ажалай Улаан Тугай орденто БГПИ-гэй тусхай энэ факультедтэ һурагшад үзэл сурталай-теоретическэ, мэргэжэлэй талаар эрхим бэлэдхэл абажа гараха зэргэтэй юм. Мүнөө үедэ түс факультедэй ородо болон ородой таһагта 4 курсаһаа бүридэһэн 400 студент эхин һургуулиин дээдэ эрдэмтэй багшанар болохоор бэеэ бэлдэжэ байдаг. Гадна заочно таһагта табан жэлэй туршада һуралсал үргэлжэлнэ. Мүнөө энэ таһагта 320 хүн һурдаг. Эхин классай ород ба буряад багшанарһаа гадна һуяагдаһан үдэртэ булэгүүдтэ болон һургуулинуудта хүдэлхэ хүмүүжүүлэгшэд бэлэдхэгдэнэ.

1982—1983 онуудай һуралсалай жэлдэ һураһан бүхы студентнэрэймнай 98,4 процентнь амжалтатайгаар эрдэм шудалһан байна. Тэдэнэй тоодо 25 отличник, һуралсалай 158 түрүүшүүл тоологдоод байгаа. Үшөө нэгэ һайн юумэн юун бэ гэхэдэ, эхин һуралсалай факультедтэ хүбүүд орожо һурадаг болонхой. Һургуулиин реформын эрилтые ёһоор, ерээдүйн багшанарай дунда хүбүүдые олошоруулха ёһотой ха юмбибди.

Эхин һуралсалай факультедтэ һурахаа ерэһэн залуушуулай дунда хүмүүжүүлгын болон мэргэжэлэй дурлалтай [illegible] талаар горитой хүдэлмэри ябуулагдана. Тус факультедэй студентнэрэй үмэнэ Москваһаа ерэһэн багшанар С. Н. Лысенкова, А. Ц. Гармаев, профессор В. Н. Турченко болон бусад нэрэ түнэ лекци уншаһан байха.

Юрэдөө, эхин һуралсалай факультедэй студентнэр дүрбэн (заочно — 5) жэлэй туршада һурахадаа, дээдэ эрдэм абахынгаа хажуугаар һургуулиин бага наһанай үхибүүдтэй хүдэлхэ, тэдэниие дүрбэн тэгшэ хүмүүжүүлхэ шадалаа шадабаритай болодог байна.

КПСС-эй XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он), апрелиин (1984 он) Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, эхин һуралсалай факультедэй деканат ба тусхай кафедра, багшанарай болон студентнэрэй нийтын эмхинүүд ехэ оролдолго гаргана; республикын һургуулинуудтай, дунда һургуулинуудтай холбоо бэхижүүлнэ, хүдөөгэй һургуулинуудтай хүмүүжүүлгын [illegible] ажал ябуулна, тэдэнэй мүнөө үеын эрилтэнүүдтэ тааруу зорилгонуудые дүүргэнэ.

Жэл бүри манай факультедтэ 100 хүн абтадаг, тэдэнэй 25-иинь буряад таһагта ороно. Гадна 75 хүниие заочно таһагта абадаг байна. Тиихэдэ һургуулиин реформын эрилтые бэелүүлхэ, мүн республикын һургуулинуудые эхин классай багшанараар гүйсэд хангахын тула 1985 онһоо үдэрэй һуралсалай нэгэдэхи курсада 50 хүнөөр олон студент абтадаг болохо.

Арбан хоёрдохи табан жэлдэ эхин классууд ба эхин һургуулинууд неделидээ 5 үдэр соо хүдэлдэг гуримтай болохо харaатай. Тиимэһээ ерээдүйн багшанарые иимэ гуримаар хүдэлдэг болгохо хэрэгтэ бидэ бэлдэхэ болонобди.

Мүнөө үедэ манай факультедтэ эхин классай ерээдүйн багшанарые бэлдэлгэ өөрын гуримтай, өөрын заншалтай болонхой. Энэнь бүхы түхэлэй практикада сэхэ хабаатай юм. Нэгэдэхи курсынхидые абажа үзэбэл, тэдэнэр түрүүшынгээ үдэрһөө эхилжэ, һургуулинуудта хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин практика гаража захалдаг. Тодорхойлон нэрлэбэл, 1-дэхи курсын студентнэр октябрятануудтай хүдэлжэ һурадаг, эхин классай һурагшадай кружогуудые эмхидхэдэг байна.

Харин хоёрдохи курсада эхин классуудта һуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин талаар багшанарай туһалагшад болохо, мүн лэ хүмүүжүүлгын практика гарана.

1-дэхи курсада һуража байхадаа, студентнэр полевой практикада гарадаг юм. Тиихэдээ газар элдүүрилгын хүдэлмэритэй, хизаар ороноо шэнжэлгын асуудалнуудтай танилсана.

3-дахи курсын студентнэрэй практика бүришье орёо болодог. Ямар нэгэн студент городой һургуулиин эхин класста томилогдожо, хүмүүжүүлгын бүхы хүдэлмэриие ябуулна. Удаань тус практикын дүн болгогдон, «Һурагшын һуралсал, хүмүүжэл, хүгжэлтэ хадаа педагогическа талаараа хоорондоо нягта холбоотой» гэһэн асуудалаар научно-практическа конференци үнгэргэгдэдэг. Мүн 3-дахи курсын түгэсхэлдэ студентнэр пионерскэ практика гарадаг байна.

Тиихэдэ 4-дэхи курсада һуралсалай, хүмүүжүүлгын педагогическа практика хүдөөгэй һургуулинуудта үнгэргэгдэжэ, тэрэнэй дүнгөөр «Хүдөөгэй һургуули хадаа һууринай һурагшадтай хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулха түб» гэһэн темээр научно-практическа конференци болодог.

Һуралсалай шэнэ түсэбэй ёһоор, эхин һуралсалай факультедтэ хүдөө ажахын хүдэлмэриин, хүүгэдэй саадуудта гү, али һургуулида 6 наһатай хүүгэдтэй хүдэлмэри ябуулгын талаар практика хараалагданхай.

Институтда һуража байха үедөө студентнэр бэрхэ багшанартай, уран зохёолшодтой, композиторнуудтай, артистнуудтай ба һонин намтартай бусад хүнүүдтэй уулзаха аргатай байдаг юм.

Гадна ерээдүйн багшанарые политическэ хүдэлмэридэ хабаадуулха гээшэ ехэ удха шанартай. Илангаяа үзэл сурталай, эстетическэ болон бусад асуудалнуудаар олоной урда лекци уншажа һураа һаа, хожомоо өөрынгөө хүдэлмэридэ тэрэ шадабаряа хэрэглэхэ аргатай байха бшуу.

Юрэдөө, эхин һуралсалай факультедтэ ябуулагдадаг хүмүүжүүлгын шанартай бүхы хүдэлмэри тушаа газетын статья соо хөөрэхын аргагүй. Педагогическа эрдэмэй бүхы онол аргануудые шудалуулха, ородой болон совет суута багшанарай дүй дүршэлһөө хамаг һайнинень ерээдүйн багшанарта зэбсэг болгон барюулха гэжэ оролдодогбди. Жэшээнь, А. С. Макаренкын номуудаар, В. А. Сухомлинскиин «Хүүгэдтэ зүрхэсэ үгэнэб» гэһэн номоор конференцинүүд үнгэргэгдэдэг юм.

Манай факультедтэ һуража байһан ерээдүйн багшанарые хүдөөгэй һургуулида хүдэлхөөр бэлдэхэ зорилго табидаг байһамнай эли. Жэшээлэн дурдабал, 1980 ондо дүүргэһэн 43 хүнэй 32-ыень хүдөөгэй һургуулида эльгээһэн байнабди. Харин 1984 ондо 70 хүн хүдөөгэй һургуулида эльгээгдээ. Тэдэнэй 10-ниинь бэлэдхэлэй туршалгын классуудта хүдэлхэ юм.

Манай факультет дүүргэһэн олон багшанар хүдөөгэй һургуулида амжалтатайгаар хүдэлжэ, бэрхэ методистнуудай тоодо оронхой. Энэ ушар бидэнние омогоруулха ёһоороо омогорхуулна. Саашадаашье эхин классай багшанарые бэлдэхэ хүдэлмэрэе нарижуулан һайжаруулха хэрэгтэмнай зоригжуулна.

С. ДУГАРОВ,
БГПИ-гэй кафедрые даагша.

СОЦИАЛИЗМ— БАТА БЭХИ ХҮСЭН

45 жэлэй урда тээ —1939 оной сентябриин 1-дэ фашис Германиин Польшодо зэрлиг муухай добтолгоор дэлхэйн хоёрдохи дайн эхилээ һэн. Дэлхэйн 72 гүрэн тэрээндэ хабаадуулагдаһан байгаа. Дайнда хабаадуулагдаһан оронуудай 110 миллион хүн энэ талаар элсүүлэгдэһэн юм. Дайнай үедэ 55 миллион хүн, тэрэ тоодо 20 миллионһоо дээшэ совет эрхэтэд алуулһан байгаа.

Дэлхэйн хоёрдохи дайнай уршаг хойшолонгууд мүнөө болотороо хүн түрэлтэнэй һанааень зобоодог, гашуудал гүниг түрүүлдэг. Амгалан байдал зүндөө хүрэжэ ерэдэггүй гэжэ тэрэ мүнөөшье эрид шангаар һануулдаг байна. Тэрэнэй түлөө тэмсэхэ хэрэгтэй. Эгээл тиимэһээ Нэгэдэмэл Нацинуудай Организациин ба Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй шиидхэбэреэр сентябриин 1-ниие Эб найрамдалай бүхэдэлхэйн үдэр гэжэ түрүү үзэлтэй хүн түрэлтэн тэмдэглэдэг юм. Бүхы түбинүүдэй олон миллион хүнүүд газар дэлхэй дээрэ ажамидаралые хамгаалхын, Вашингтоной ядерна буу зэбсэгтэй этэгээдүүдэй уймар тэнэг түсэбүүдые буруу һүргэхын түлөө эдэбхитэйгээр тэмсэжэ байһанаа мэдүүлнэ.

Тэдэнэй урда тээхи дай жүрөөдэгшэдэй—гитлеровскэ фашистнуудай һамна бута сохюулһан тухайнь «хэрээһэтэ добтолго» хэхые һэдэжэ байгшадта илангаяа энэ үдэр һануулха шухала. Тэдэнэршье ямар ехэ уг зорилгонуудые урдаа табидаг байһанаа нюудаггүй һэн.

Дэлхэйн хоёрдохи дайнай урда тээ баруунай капиталис гүрэнүүдэй зонхилхы бүлэгөөрхид Советскэ Союзай эб найрамдалта үүсхэлнүүдые тоодоггүй байгаа. Тэдэнэр эзэрхэг түримхэйшүүлэй политикые зөөлэрүүлхэ гэжэ оролдодог һэн. Энэнь ямар удхатай, зорилготой байгааб гэхэдэ, эзэрхэг түримхэйшүүлэй добтолгые зүүн тээшэнь шэглүүлжэ, гитлеровскэ Германиин хүсөөр социализмые һүнөөхэ гэһэн зорилго урдаа табиһан байча.

Дэлхэйн хархис хүсэнүүдэй туһаламжа, дэмжэлгэдэ түшэглэжэ, фашизм айхабтар ехэ хүсэ зангидаһан байгаа бшуу. Союзнигуудтаяа хамта тэрэ бүхы шахуу Европые, Азиин горитой хубиие эзэмдээ һэн. Тэрэнэй хүсэ шадалда хэншье зүришэжэ шадахагүй гэжэ баруунай оронуудай олонхи хүн зон тоолодог һэн. Гэбэшье эзэрхэг түримхэйшүүл болон тэдэниие дэмжэгшэд алдуу эндүү гаргаа: Эхэ ороноо хамгаалхаяа совет арад эдэбхитэйгээр бодожо, фашис нохосуудай харгы замыень хаагаа һэн. Социализм ба эб найрамдалай илагдашагүй байһые совет арад бүхы дэлхэйдэ элирхэйлэн харуулаа бэлэй.

Дайн тухай үнэн зүбые хазагайруулха, фашис Германиие, милитарис Япониие һамна бута сохилгодо Советскэ Союзай оруулһан шиидхэхы хубитые балартуулха, дуугай байха зорилготойгоор буржуазна номнол айхабтар ехэ хүсэлэл оролдолгонуудые гаргана. Имагтал Советскэ Союз фашизмын харгыень хааһан гол хүсэн байгаа, имагтал совет-герман фронт дээрэ Европын арадуудай, бүхы хүн түрэлтэнэй хуби заяанай шиидхэгдэһэн ушар баримтые далдалан нюухын тула мүнөө баруунай оронуудта юун тухай шашалдана шалилданагүй, бэшэнэгүй гээшэб. Европодо хоёрдохи фронт нээһэнэйшье һүүлээр энэ фронт, дээрэ байлгагдаһан фашис сэрэгүүдэй тоо совет-герман фронтынхидо ороходоо, гурба дахин шахуу үсөөн байһан юм.

20 миллионһоо дээшэ совет хүнүүдэй ами наһанай, ороноймнай национальна баялигуудай гурбанай нэгэ шахуу хубиин һалгаагдаһанай сэнгээр лэ фашизм һамна бута сохигдоһон байгаа. Газар дайда дээрэһээ булимтарагшадые үлдэн намнахадаа, совет арад фашис дарлалта мүлжэлгэһөө Европын олон арадуудые сүлөөлөө. Иигэжэ дэлхэй дээрэхи хүгжэлтэ дэбжэлтэ аршалан абарагдаа һэн.

Энэ түүхэтэ үнэн зүб ушар баримтые дахин, дахин эршэмтэйгээр хамгаалха ушартай болонобди. Ушарынь гэхэдэ, энэмнай баатарай үхэлөөр унагшадай дурасхаалые арюун нангинаар сахиһан хэрэг болоно бшуу. Энэ хадаа дэлхэйн социалис байгуулалтын үмэнэ ехэ уялгатай байһан ушар мүн. СССР-эй илалта социализмын илалта болоо һэн. Советскэ Союзай үүргые балартуулха гэһэн һэдэлгэнүүд хадаа дэлхэйн хүгжэлтэдэ социализмын түүхэтэ үүргые усадхаха гэһэн һэдэлгэнүүд болоно.

Социализмын илагдашагүй байлга Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай гол һургаалнуудай нэгэниинь болоно гэжэ түүхэ элирхэйлэн харуулна. Энэ илалта социализмын булюу байлгые, тэрэнэй экономическа, социально-политическэ ба оюун ухаан бодолой айхабтар ехэ арга боломжонуудые гүйсэд дүүрэнээр харуулаа һэн. Энэ хадаа Совет гүрэнэй, ниитын эгээл түрүү байгуулалтын, социалис экономическа байгуулалтын илалта болоһон байгаа.

Түүхэтэ ондоо шухала һургаалынь юун бэ гэхэдэ, хэрбээ эзэрхэг түримхэйшүүлые саг соонь зогсоогоогүй һаа, тэрэнэй хойшолонгуудые усадхан зайсуулха харгы замай ямар хүндэ хүшэр, бэрхэшээл түбэгүүдтэй байһыень фашизмые һамна бута сохижо, түйлаһан илалта бүхы дэлхэйдэ элирхэйлэн харуулаа һэн. Мүнөө, Рейганэй захиргаанай ба НАТО-гай таяаар тэрэнэй союзнигуудай дайн дажарта үзэгдөө дуулдаагүй үргэнөөр бэлдэжэ байхадань, энэмнай илангаяа шухала удха шанартай. Тэдэнэр дэлхэйн хоёрдохи дайнай дүнгүүдые дахинаа хаража үзэхые, дайнай һүүлээрхи газар дайдын-политическэ бодото байдалые баһамжалан доромжолхые һэдэнэ. Тэдэнэр ФРГ-гэй үһөө хяһаа нэхэгшэдые, Японой дай жүрөөдэгшэдые нюуса бэшээр урмашуулна. Ялта болон Потсдамда абтаһан түүхэтэ шиидхэбэринүүдэй удха шанарые али болохоор буруу һүргэхые, шэнээр хаража үзэхые һэдэнэ.

«Германиие ниилүүлэн нэгэдүүлхэ» тухай Баруун Германида хөөрэлдэхэдөө, 1937 оной «рейхэй» хилэнүүд тухай бодомжолно. ФРГ-гэй, Австриин, Италиин, Франциин шэнэ ёһоной фашистнуудай «уласхоорондын уулзалга» һаяхан Баварида боложо, дэлхэйн хоёрдохи дайнай дүнгүүдые дахинаа хаража үзэхые һэдэбэ. Японой дай жүрөөдэһэн, үһөө хяһаа нэхэһэн ябадалнууд ургажа байнхай. Вашингтон—Токио—Сеул гэһэн шэнэ бүлэглэл байгуулагдаба. Тэрэ Советскэ Союзда эсэргүү эзэрхэг түримхэй ябуулгын зүүн хубидахи гол хүсэн болохо ёһотой.

Хэзээ нэгэтэ немец фашистнууд болон япон милитаристнуудай иимэ бүлэглэлнүүдые байгуулһаниинь хэндэшье мэдээжэ. Теэд эдэ бүгэдын Германиин фашизмын, Япон милитаризмын һамна бута сохигдолгоор дүүрэһыень мартажа болохогүй. Энээнэй ашаар дэлхэйн олохон оронуудта социальна ба национальна сүлөөрэлгынгөө түлөө ажалшадай тэмсэхынь тула таарамжатай һайн эрхэ байдал байгуулагдаа һэн. Түрүү үзэлтэй, демократическа, эб найрамдалда дуратай хүсэнүүдэй байдал бэхижэһэн, коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай үүргэ нүлөөн ургаһан байгаа. Дэлхэйн социалис системэ байгуулагдажа, амжалтатайгаар хүгжэнэ, Империализмын колониальна байгуулалта һорнин һаланхай.

Буржуазна номнолой дуугай байха, хазагайруулха гэжэ хэды оролдоошье һаань, түүхын бодото баримтанууд иимэл ха юм даа. Үнгэрһэн дайнай үрэ дүнгүүд дэлхэйе булимтаран эзэмдэжэ, богоолшолхые һэдэгшэдтэ шанга һануулга болохо ёһотой. Социализмые усадхан үгы хэхын тула сэрэгэй хүсэ хэрэглэхэ гэһэн империализмын һэдэлгэнүүдэй хумхиин тооһон боложо, хосорон һалаха байһыень эдэ бүгэдэ батаар элирхэйлэн гэршэлнэ. «Империализмын эгээл хархис бүлэгөөрхидэй, нэн түрүүн Холбоото Штадуудай хүсэеэ туршаха гэһэн аюултай һэдэлгые буруушаанабди. Энэ хадаа манай бэелүүлдэг политика бэшэ. Зүгөөр өөһэдынгөө сахин хамгаалжа шадахабди—энэ талаар хэншье һэжэглэхэ ёһогүй»,— гэжэ нүхэр К. У. Черненко уридшалан һэргылээ һэн.

Г. ШИШКИН.
(ТАСС).

...хотодо 6-дахи ГПТУ-гай һуралсалай жэлэй эхилхын ...шаглалгада үгтэбэ. Респуб...шудалай хэрэглэмжэ хан...истерство энэ байшан ба...[illegible] зөөри һомолһон байгаа. ...шаглалгада үгтэһэн энэ ...рнүүдэй, үхибүүдэй гадар, дотор хубсаһа оёхо, хубсаһа эсхэхэ уран гартаниие, парикмахернуудые, телевизор, холодильнигуудые заһабарилха мастернуудые бэлдэхэ юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ГПТУ-гай шэнэ байшан.

Н. ДРИГЕНОВЭЙ фото.

АСАГАДАЙ ҺУРГУУЛИДА

Манай Асагадай дунда һургуули Улаан-Үдэ хотоһоо табяад модоной зайда оршоһон Эрхирэгэй совхозой гурбадахи отделениин түб — Асагад тосхондо оршодог. Һургуулимнай тиимэшье ехэ бэшэ юм. Бүхыдөө зуу гаран буряад һурагшадтайбди.

Эрхирэгэй совхоздо һаалишад болон малшадаар, механизатор болон таряашадаар гол түлэб ажалладаг түрэлхидтэй манай һурагшад хүдөө ажахын хүдэлмэритэй бага наһанһаа харилсаһаар үдэһэн тула, ажалша бэрхэнүүд байдаг гээшэ. Тиимэһээ зун бүри, һуралсалай жэлэй дүүрэмсээр, тэдэнэй олонхинь түрэл ажахынгаа элдэб хүдэлмэри бүтээлсэжэ туһалдаг. Үшөө эртэ хабар байхаһаа эхилээд, воскресенигүүдые эмхидхэжэ сабшалан, бэлшээринүүдэй болон огородой талмайнуудые түмэр түдэгэһөө, шулуу шохойһоо сэбэрлэдэг. Хонишод, малшадай байрын гэрнүүдые угаажа, будажа үгэдэг заншалтай юм. Гадна хонидой болон малай байрануудай наг шэбхэ малтажа, сабшалангууд дээрэ тараагаа һэн.

Байгша ондошье ажахын хонидой нооһо хайшалалгын халуун хаһада манай һурагшад урда урдын жэлнүүдэйхидэл адли эдэбхитэйгээр хабаадалсаа. Тиигэжэ тэдэнэр 6500 хонидой нооһо абаа.

Үбһэ хуряалгын хаһын ерэхэдэ, арбан табан һурагшадһаа бүридэһэн звено эмхидхэгдээд, сабшаланда гараа һэн. Үнгэрһэн зунай хура бороо элбэгтэй байгаашье һаань, манай һурагшад сабшалга, тармалгаяа жэгдэ ябуулжа, 500 гаран центнер үбһэ тэжээл совхоздоо тушаагаа юм. Гартаа дүйтэй зарим һурагшаднай һургуулиингаа байшангай, интернадай заһабарилгада хабаадуулагдаа һэн. Гадна тэдэнэр һургуулиингаашье, столовынгоошье мебель мүн лэ заһабарилалсаа, һуралсалай кабинедүүдэй шэнэ хэрэгсэлнүүдые тодхолсоо һэн.

Һуралсалай шэнэ жэлые һургуулимнай яһала бэлэдхэлтэйгээр угтаа гэжэ хэлэхэдэ болохо. Шэнэ мебельшье, токарна станогшье абтаа һэн. Гадна кабинедүүд соогуур хэшээлнүүдтэ харуулан ойлгуулха дидактическа материалнууд эмхитэйгээр бүридхэгдөө.

Һургуулиимнай номой жаса 5000 гаран хэһэг болотороо шэнэ номуудаар олошороо.

Манай һургуулиин коллектив «Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулиие хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүдтэй» һайнаар танилсаһан байна. Тиимэһээ һуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие шэнэ шатада гаргажа, илангаяа һурагшадые ажал хүдэлмэриин онол дадалтайгаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ бүхы оролдолго, шадабаряа элсүүлэн ажаллаха байха гэжэ онсолон тэмдэглэмээр.

М. ИЛЬИН,
һургуулиин директор.

Загарайн район.

ИИМЭЭР ЭХИЛХЭМНАЙ

Һурагшые ажалда дуратайгаар, ажалай дүршэл шадабаритайгаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ «Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулиие хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүд» ехэ удха шанартай гээшэ. Энээниие манай һургуулиин багшанарай коллектив һайн ойлгоно. Тиимэһээ КПСС-эй ЦК-гай Проектые халуунаар зүбшэн хэлсэжэ, өөһэдынгөө арга боломжонуудые сүм элсүүлхээр шиидээ һэмди.

Һургуулиие хубилган шэнэлхэ хэмжээ ябуулгануудай түрүүшын шата болохо һуралсалай энэ жэлһээ захалжа, аха классуудаймнай һурагшад Үдынгөө совхозой хонидой отара болон малай фермэнүүдые шефтээ абаха юм. Тиигэжэ тэдэнэр неделидээ нэгэ дахин фермэ отарануудта ошожо, һаалишадта, хонишодто туһалангаа, уридшалан табигдаһан графигай ёһоор хамһабариин ажал хэхэ.

Һуралсалай шэнэ жэлдэ коллективнай яһала һайн бэлэдхэлтэй ерээ гэжэ тэмдэглэмээр. Ажалай хэшээлнүүдые үнгэргэдэг мастерскойнуудтамнай зэр зэмсэгүүд олоор абтажа, материально-техническэ үндэһэниинь яһала шэнэдхэгдээ гээшэ. Ойрын үедэ эхин классуудай һурагшадые уран дарханай, гар үзүүрэй ажалда дүршүүлхэ, һургаха тусхай кабинет нээхэ зорилготойбди.

Мүнөөдэрһөө эхилжэ, манай һургуулида зургаан наһатай гушаад үхибүүд эрдэм номой эхин хуудаһа иража захалхань. Район доторнай даб дээрээ хоёр һургуули зургаатайхан хүүгэдые үүдээ сэлин угтаба гээшэ.

Мүн мүнөөдэр оронаймнай бүхы һургуулинуудтал адли, манайшье һургуулида эб найрамдалай хэшээл үнгэргэгдэхэ байна. Тэрээндэ багшанараймнай коллектив эртээнһээ бэлэдхэл хэһэн байгаа. Эб найрамдалай хэшээл дээрэ нютагаймнай эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, хүдөө ажахын үйлэдбэриин түрүүшүүл болон ажалай ба дайнай ветерануud олоороо уригдаа. Тэдэнэр СССР-эй Эдеэ хоолой программые бэелүүлхэ хэрэгтэ оруулжа байдаг өөһэдынгөө хубита ажал хэрэгэй удха шанар тухай, дайн дажарай хохидол тухай, оронойнгоо ажахые һэргээн бодхоолгын үенүүд тухай түүхэтэ хөөрэлдөөнүүдые хэжэ, ажал хүдэлмэридэ дуратайгаар, һуралсадаа оролдосотойгоор хандахыень уряалан, Эрдэм мэдэсын үдэр үнэн сэдьхэлэй үреэл хэлэхэ.

Л. МУРУЕВА,
Үдын дунда һургуулиин директор.

Хориин район.

ТОО, БАРИМТАНУУД

...гэзэрэл тухай до... Совет засагай ту...редүүдэй нэгэниинь ...кин Совет Социа...икада арадай гэ...рые эмхидхэхэ ту...үдтэ» 1918 оной ...до В. И. Ленин гар ...1918 оной авгус...декредээр дээдэ һур...билган шэнэлэлгэ ...ион байгаа. 1919 ...иин 26-да «РСФСР...ой дунда үзэг бэ...гүй ябадалые усад... декредтэ В. И. ...бяа һэн. 1920 оной ...17-ной «Хүдэлмэ...культедүүд тухай» ...декредээр рабфагуу...олгэ батадхагдаһан ...э һуралсалай сис...олтэ дүрбэн шата ...ад онуудта үзэг ...ргүй ябадал усад...бүгэдэ ниитын уял...уралсал оруулагда... 30-яад онуудта бү...гүйсэд бэшэ дунда ...тоогдоо; 80-яад ...эр бүгэдэ ниитын дунда һуралсалда оролго дүүргэгдээ.

▲ Бүгэдэ арадай зүбшэн хэлсэхын түпа «Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулиие хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүд» тухай КПСС-эй ЦК-гай проект 1984 оной январиин 4-дэ толилогдоо һэн. Тэрэниие зүбшэн хэлсэлгэдэ 120 миллион хүн хабаадалсаа. 1300 мянган суглаан боложо, тэрээн дээрэ 7 миллион хүн үгэ хэлэһэн байна.

▲ 1918—1981 онуудта манай орондо 93,9 миллион хүн юрэнхы дунда ба тусхай эрдэмтэй болоһон байгаа.

▲ 1983 оной эсэстэ орон дотор ажал хэдэг бүхы хүн зоной 87 процентнь гэхэ гү, али 155,3 миллион хүн дээдэ ба дунда эрдэмтэй байба.

▲ Дээдэ ба дунда тусхай эрдэмтэй 31 миллион шахуу мэргэжэлтэ арадай ажахыда хүдэлнэ.

▲ Советскэ Союзда 106 миллионһоо дээшэ хүн элдэб түхэлэй һургуулида ябана.

▲ Юрэнхы эрдэмэй һургуулинуудта — 44,5 миллион, ПТУ-нуудта, — 4 миллионһоо дээшэ (тэрэ тоодо дунда ПТУнуудта 2,4 миллион), тусхай дунда һургуулинуудта —4,5 миллион, дээдэ һургуулинуудта 5,3 миллион хүн һурана.

▲ Жэл бүри 5 миллион шахуу хүн, тиихэдээ 1,3 миллион хүниинь үйлэдбэриһөө һамшангүйгөөр дунда эрдэмтэй болоно.

▲ Мүнөө үедэ 7500 училищида ерээдүйн хүдэлмэришэд 1400 мэргэжэлдэ һурана. Дунда эрдэм олгодог 5 мянга шахуу ПТУ хүдэлдэг.

▲ Эрдэм шэнжэлгын хүдэлмэридэ студентнүүдэй 85 шахуу процентнь хабаадана.

▲ Студентнүүдэй барилгын отрядуудай патриотическа хүдэлөөнэй 25 жэл гүйсэжэ байнхай. Зунай семестрэй үедэ студентнүүдэй отрядууд 1,5 миллиардһаа дээшэ түхэригэй хүдэлмэри хэдэг.

▲ Һургуулиие хубилган шэнэлэлгэдэ гүрэнэй бюджедһээ 11 миллиард шахуу түхэриг һомологдоо.

ТАСС · АПН · ...ЫН саанаһаа

...ЭЙ ЁҺООР ШИИДХЭХЭ

...АС. Мальвинска ...кэ) болон дү... бусад аралнуу... боеголовконууд...үүдээр хангагда...тиин океан дээ...эй ехэ бааза бол... гэмтэ түсэбүүдээ ...равительство дары ...елүүлжэ байна гэ...тиныи эрхэтэнэй ...а союз гэдэг хү...ы партиин мэдээ... ябуулагша, гадаа...үүдэй талаар се...иссиин түрүүлэг...фо Гасс мэдүүлбэ. ...буу зэбсэгүүдые ...уудта (Фолкленд) ...лхожо байһан ушаа...иин Америкын бү...удай хүн зоной һа...бооно гэжэ тэрэ ...ын «Насиональ» га... первью үгэхэдөө ...удалаар ООН-ой ...й зохилдуулан, ...ка (Фолклендскэ) ...а бэеэ дааһан бай...хо тухай асуудалые ...лсэлгэһээ халуурхые Британиин М. Тэтчерэй правительствын һэдэжэ байһыень А. Гасс эрид буруушаан шүүмжэлээ. Энэ асуудалые эбэй ёһоор шиидхэхэ тухай Буэнос-Айресай дурадхалнуудые Лондон тоногүй, дурсагдаһан аралнуудай газар дайдын хуули ёһые зүбшэн хэлсэхэ гэһэн ООН-ай һанамжые баһамжалан доромжолно гэжэ Аргентинын ажал ябуулагша хэлэбэ. ООН-ой Генеральна Ассамблейн байгша оной октябрь һарада болохоёо байһан ээлжээтэ сесси дээрэ Мальвинска (Фолклендскэ) асуудалые үнэн зүбөөр гүримшүүлэн шиидхэхэ тухай тогтоолые Англиин бэелүүлхэ шухала байһан тухай асуудалые Аргентинэ дахинаа табиха юм гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Эб найрамдалай түлөө, империализм болон колониализмда эсэргүүгээр тэмсэдэг Латинын Америкын арадууд, бүхы гүрэнүүд Аргентинын хараа бодолые дэмжэнэ гэжэ А. Гасс үгынгөө түгэсхэлдэ хэлэбэ.

...ТАСС.

НОМГОН ДАЛАЙН НОМГОН БАЙХЫН ТҮЛӨӨ

КАНБЕРРЭ. Номгон далайн урда хубидахи оронуудай хуралдаанда хабаадаһан 13 гүрэнэй правительствануудай толгойлогшонор Номгон далайн урда хубиие ядерна буу зэбсэггүй зоно болгожо соносхохо тухай договорой проектын дүримүүдые гол түлэб һайшааба.

Тэдэнэр ээлжээтэ сессидээ арал дээрэхи багахан гүрэнэй —Тувалугай ниислэл— Фунафути хотодо сугларһан байгаа. 1985 ондо хуралдаанай удаадахи сессиин зүбшэн хэлсэлгэдэ табигдаха ёһотой зохихо договорой проектые бэлдэхын тула хүдэлмэришэ бүлэгые байгуулха гэһэн шиидхэбэри абтаа. Номгон далайн урда хубида ядерна буу зэбсэгүүдые туршалгые хорихо, газар дайда дээрээ ядерна буу зэбсэг бүтээлгэһээ, хадагалалгаһаа арсаха, мүн радиоактивна үлэгдэлнүүдые хадагалхын тула океан далайн оёорые хэрэглэлгые хорихо гэжэ түс проект дотор хараалагдана. Гэбэшье Вашингтондо ашатай туһатай политика сесси дээрэ бэелүүлһэн Австралиин хашалта баалалтаар ядерна буу зэбсэгтэй кораблинуудые, самоледуудые портнуудтаа оруулха, аэродромуудтаа буулгаха тухай асуудалые гэшүүн оронууд бүхэн өөрөө шиидхэхэ ёһотой гэжэ уулзалгада хабаадагшад үгэсэ ойлголсохо баатай болоһон байна.

НИКАРАГУА. Революциин илаһанһаа хойшо үнгэрһэн табан жэлэй туршада энэ ороной экономическа байдал нилээд хубилаа. Сомосын бандануудай үдэр бүри шахуу добтолжо, һаад тойбо ушаруулжа байгаашье һаа, энэ ороной ажалшад урда урданайхиһаа хэшээл оролдосотойгоор хүдэлнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Белоруссиһаа ошоһон мэргэжэлтэн А. Буйневич (дундань), Украинын механизатор Н. Данилов (баруун гарһаа), Никарагуагай механик Х. Раудес совет шэнэ тракторнуудые тушаан абажа байна.

ТАСС-ай фотохронико.

ДАЙСАН ХАРША ЯБУУЛГАНУУДЫЕ ҮҮДХЭЖЭ БАЙГААШЬЕ ҺААНЬ...

МАНАГУА. Рейганэй захиргаан Никарагуагай эсэргүү дайн байлдаа үүдхэнэ. Энэнь манай орожой арад зондо ехэ гасалан зоболон, уйдхар гашуудал асарна гэжэ Национальна сүлөөрэлгын Сандинис фронтын национальна хүтэлбэриин гэшүүн, Национальна һэргэн хүгжэлгын правительствын хүтэлбэрилхы Соведэй координатор Даниэль Ортега мэдүүлбэ. Американ империализмын дайсан харша ябуулгануудые үүдхэжэ, аюул тохёолдуулжа байгаашье һаань, үргэн ниитэ арад зоной аша туһада СФНО түрүү һайн хубилалтануудые хэжэ үргэлжэлһөөр гэжэ тэрэ Матагальпа хотодо үнгэргэгдэһэн митинг дээрэ үгэ хэлэхэдээ тэмдэглэбэ.

Революци Никарагуас һэргээн хүгжөөнэ, харин США-гай эзэрхэг түримхэй ябуулга үхэл тахал, һандарал һүйдхэл үүдхэнэ гэжэ Д. Ортега хэлээ. Вашингтоной захиргаанай захиралтаар американ самоледууд Никарагуагай агаарай дайдаруу убайгүйгөөр нэбтэрэн орожо, тэдэнэй газар дайдада шурган ороһон ЦРУ-гай хүлһэншэдтэ буу зэбсэгүүдые абаашана. Сандинис арадай армиин зенитчигүүд американ тагнуулай албанда хабаатай сэрэгэй-транспортна тиимэ самоледуудай нэгые һаяхан унагааба. Унагаагдаһан самоледые хүрэлһэн Сомосын бүлэг алууршадта СНА-гай сэрэгшэд добтолжо, 14 контрреволюционерые үгы хэһэн байгаа.

ХҮЛЭГТӨӨ УРГА ХАЯЯЛ!

ҮХИБҮҮДЭЙМНАЙ урда үргэн дэлюун үүдэн сэлигдээд уряалжа байна. Ульгэрэйхеэр хэлэбэл, энэ тусгаар үүдэн даа. Барас хээтэй, барихада, адха халимa мүнгэн барюултай. Алтан, мүнгэн тоборюулгаар һиилэжэрхиһэн, толгой мэнэрүүлмэ тоо бодолготой. Магнай дээрэнь мантан ехэ хонхо маната агаарые хонгёо шэнхинээгээрээ хаха эсхэн, үхибүүдые дохёолно: **«Үдэртнай үндэр бороороо ерээ, үһэтэ хүнжэлөө хуу татан хаягты, үдэшэ бэлдэһэн сүүмхэнүүдээ үшөө, үшөө дахин шалгажа бүридхөөд, ара нюргандаа үргэлжэ, томоотойгоор алхалалдагты!».**

Ингэжэ бэшэхэдээ, хорёод-гушаад онуудые досоогоо элеэр һанаадхинаб. Шэтын хойморой нютагуудта эхин һургуулиин багша ябаһан үе сагаа һанахада, аргагүй һонин даа. Тэрэ үедэ имагтал үхибүүд һургуулида һурадаг байгаа бэшэ, харин һаншагаа бууралтажа эхилһэн эхэ, эсэгэнэрынь, үбгэд, хүгшэд хубисхалай һайхан һэбшээндэ абтан, үзэг бэшэг шудалжа, шэнэ байдалые угтажа байгаа...

Мүнөө сагай багшанар атаархамаар байдалда хүдэлнэ. Ном һудар элбэг, һайнаар хүдэлхэ бүхы арга боломжо хуу бии. Гүрэн түрэмнай багшанарай байра байдалые һайжаруулха гэжэ саг үргэлжэ оролдоно бшуу.

Өөрынгөө үе сагта намда заалгаһан һурагшадай байдалые мүнөөнэй үхибүүдэйхитэй сасуулжа үзөөд, баһал атаархаха дурамни хүрөө! «Бүхы юумэеэ— үхибүүдтэ!—гэһэн Ленин багшын уряа одоол мүнөө гүйсэдөөр бэелэнхэй бшуу даа! Мүнөөнэй һурагшадай һайнаар һураха, эрхим хүнүүд болохын тула үшөө. үшөө эрхимээр ном үзэхэ арга боломжо хуу бии!

Парти, правительствын хараалһан һургуулиин реформые бэелүүлхэ, тэрэниие **һайнаар бэелүүлхэ** хөөрэлдөөн хаанашье замханагүй.

Үнэн сэхыень хэлэхэдэ, энэ эдитэ шэдитэ үе сагайнгаа эрилтые дүүрэн хангажа шадаха, оронойнгоо ёһото эзэн болохо хүнүүдые һурган хүмүүжүүлхэ ехэ зорилго табигдаба. Энэ хадаа манай ниитын хэрэг. Тиимэһээ залуушуулла үхибүүн байхаһаань хойшо **хүмүүжэл** һүү шэглүүлхэ шухала. Энэ — баһал бултанаймнай уялга.

Энэ харюусалгата уялга түбхын түрүүн гэр бүлын, эхэ, эсэгын һургаал үгэһөө эхитэй байна. Энээн тухай эхэ, эсэгэнэр тон һайн бодожо үзэхэ болоно. Һайса бодожо үзөөд, энээнээ хэрэг дээрээ бэелүүлхэ саг ерээл даа. Үхибүүгээ эрхэлүүлхэ, инаглаха, дүмэхэ, нөөхэ, хамаг хүндэ хүшэрыень хубаалдахаһаа гадна, эдээндэмнай заатагүй **ажалай хэшээл** хэрэгтэй, энээниинень бидэл эмхидхэжэ эхилхэ ёһотойбди гэжэ мэдэхэ болонобди.

Энэ талаараа хүдөөгэй үхибүүд хотынхиһоо үлүү дүршэлтэй юм бэзэ. Гэбэшье үхибүүдтээ шадаал һаа, ажал хүүлхэгүй, орондонь өөһэдөө гүйлдэдэг эжынэр олдоод лэ байдаг бэзэ. Иимэ эжынэр эндүүрнэл даа, эндүүрнэ.

Муу эхэ, эсэгэтэй үхибүүд һайн, бэрхэ байдаг гэжэ арадаймнай үгэ бии ха юм даа. Тайлбарилбал, өөһэдөө ажал хэхээ залхуурдаг, үхибүүдээ зараад һуудаг гэр бүлые хэлэһэн байха. Энэ баһал һургаалай үгэл даа. Теэд мүнөөнэйхеэр хараад үзэхэдэ, тэдэ эхэ, эсэгэ тиимэ залхуушье байгаагүй, **үхибүүдээ ажалша бэрхээр һургаха, энэнь наһанайнь хэрэг** гэжэ ойлгоһон, холые хараһан түрэлхидые хэлэһэн гэжэ һанахаар. Багадаа ехээр ажал хэһэн хүн наһан соогоо муу ябадаггүй байгаа юм Ажал хүүлэжэ, ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлхэ тушаа мүнөө тон лэ зүб эрилтэ табигдаад байна гээшэ.

Ажалай талаар бидэ өөһэдөө ямар байгаа хабибди гэһэн һонирхол эндэ гаража болохо. Энэ һонирхолдо тобшохоноор харюусаха бол, иимэ нэгэ жэшээ дурдалтай. Тон жаа байхаһаа хойшо унайн утаан соо ябажа, энэ үнэрые һайхашаадаг болоһомнай уудам ехэ Эхэ оронойнгоо анхилаае бүхы бэеынгээ клеткэ, атом бүри шэнгээһэнтэй адли байгаа гэжэ һанахаар юм. Үхибүүн байхаһаа хойшо залхуугай урьхада ороогүй һаа, ямаршье хүн ямаршье үе сагта **ХҮН** нэрэеэ үндэр дээрэ абажа ябахань бата.

Би баһал орёо ажабайдалай гүнзэгы уһанда тамарһан шэнгеэр, нэгэ шэнгэн алдажа, нэгэ шохогод гэн өөдөө гаража, ябаһан байхаб. Өөрын эндүү алдууш байгаа. Тэрэнээ саг соогоо ойлгожо абадаг зантай байхадаа, гүнзэгы уһые тамаржа гараха шадалтай, ажалай арга шадабаритай байжа болооб. Унайн утаан соо үнеэ һаадаг, алтан таряа хададаг, үбһэ сабшадаг, мүнөөш хүрэтэр гол ажалайнгаа хажуугаар хулһэ бушхатараа «хара» ажалаа хэдэг байһамни ехэл туһатай, үдэр бүриин нүхэр боложо үгэдэг. Хүшэр хүндэшье һаа, бүхы бэеые бүримүһэн хүдэлгэһэн — иимэ ажабайдал заатагүй һайн эсэстэ асарна. Хуби заяанайнгаа үндэртэ гараад байхадаа, ажал хүсэл хоёртоо баярые хүргэхөөр байдаг. Зүгөөр эдэ хоёрни хоёр далимни шэнги намайе энэ үндэртэ хүртэр дэгжүүлжэ асараал даа. Хүнэй наһан соо энэ хоёр лэ бүхы замдаш ханиржа ябабал, найдалтай, шамайе шабарта унагаахагүй, салдан бэеэр шала шабхадуулхагүй гэжэ хэлэбэл, энэ һайрхаһан бэшэ, урда ябаһан газаршанай хойтуулдаа һанаагаа зобоод, «ойлтооройгты даа» гэһэн үнэн зүрхэнэй үгэ байна.

Мүн хорин жэл соо эхин ба дунда һургуулинуудаар багша ябаһан хүн хадаа нигэжэ хэлэхэ үндэһэтэй хаб. Гадна арбан жэлдэ номой хэблэлдэ һургуулиин номуудай редактораар хүдэлөөб, учебнигүүдэй авторшье болоһон байнам. Һүүлэй арбаад жэлдэ үхибүүдэй уран зохёолой слёдуудта хабаадалсажа, һонирхолтойшье, харюусалгатайшье хэмжээ ябуулга үнгэргэхын хажуугаар хүүгэдтэ зорюулһан шүлэг, рассказ, поэмэ гэхэ мэтын бүтээлнүүдые бэшээд, ном болгожо, эдир уншагшадай анхаралда табинаб.

Харин энэ үедэ һургуулинуудай хүгжэлтынгөө шэнэ шатада гараад, һуралсалайнгаа хараануудые табинхай, шэнэ жэнгирээгээр дохёо-хонхонууд жэнгирэлдэжэл байна хэбэртэй. Хормойгоо шууха үе саг болоо, яаха аргагүй болоо. Иимэ үндэр үе сагтаяа зэргэ алхалхын тулада тэдэнэйнгэ «арга мэхэдэ» орохогүй, өөреөл уртижа хүлэгтөө урга хаяха саг ерээ.

Зай, хүндэтэ үхибүүд, гэр бүлынхид, багшанар! Таанадаа шэнэ замдаа шэн зоригтой, амжалтатай ябахыетнай хүсэнэб!

Ц-Д. ДОНДОКОВА,
Буряадай АССР-эй арадай поэт.

Николай ДАМДИНОВ

БАГШАДАА

РСФСР-эй Гүрэнэй шангай лауреат Буряадай АССР-эй арадай поэт Николай Дамдинов үргэн ниитэ зоной дунда дэлгэрһэн олон дуу бэшэнхэй. Тэдэнэйнь нэгэн—«Багшадаа».

Н. Г. Дамдиновта һаяхан үшөө нэгэ үндэр нэрэ зэргэ олгогдоо — РСФСР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ. Энэ үндэр нэрын олгогдоһонтой дашарамдуулан, олон зуун уншагшадайнгаа зүгһөө халуунаар амаршалаад, республиканска буряад дунда һургуулиие 33 жэлэй саана алтан медальтайгаар дүүргэһэн Николай Дамдиновай өөрынгөө багшанарта зорюулжа бэшэһэн дууе Эрдэм мэдэсын һайндэртэ республикынгаа бүхы багшанарта бэлэглэн баринабди.

Алтан үзэг номоо нээһэн
Арбатайхан наһан бэлэй.
Уран туужа
хэшээлнүүднай
Уулын сэбэр аршаан
бэлэй.
Зүүдэн гүлмэр ухааемни
Зүбөөр залаа минии
багша.

Үнэн эрхим хани нүхэд
Үелжэ ерээ бэлэй.
Омог дуулим
бодолнууднай
Одон шэнги һаруул
бэлэй.
Сэнгүү эдир зүрхыемни
Сэсэн болгоо минии
багша.

Улад зоной тэнюун түби
Угтахадаа сэнгүү юумэл.
Жаргал өөдэ
зүдхэлгэмнай
Жабхалантай хэрэг
юумэл.
Замбуулинта замыемни
Заажа үгөө минии
багша.

Һургуулида орожо,
Һурагшад баран
болохомнай.
Багша Лениндээ
Баглаа сэсэг табихамнай.
Дүримөө мэдэжэ,
«Дүрбэ», «табануудые»
абахабди.
Багшаяа, гэртэхинээ
Баярлуулжа ходо
ябахабди!

С. БАЛДУЕВАЙ
фотоэтюд.

ОНЬҺОН ҮГЭНҮҮД

Бүтүүе тааха—эрдэм,
Бүгэдые мэдэхэ—ухаан.

Бэхэһээ үгэ гарадаггүй,
Бэшээшэһээ гарадаг.
Эхэһээ эрдэмтэй гарадаггүй,
Эрдэмдэ һурадаг.

Ухаан далай номһоо
эхитэй,
Уһан далай булагһаа
эхитэй.

Хүн һурадаг юм,
Һур һунадаг юм.

Һураһан—гэрэлтэй,
Һураагүй—гэмшэлтэй.

Һургаалтай хүн
Толон соо ябаха.
Һургаалгүй хүн
Манан соо ябаха.

РЕПОРТАЖ

«ХЭРМЭХЭНД[Э] ҮДЭШҮҮЛЭ[Э]...»

Мэдээ ороһон сагһаа хойшо ябаһан саадтаа үхибүүдэй дадахые бү гайхая. 6—7 наһатайшье һаа, юртэмсэ дээрэ мүндэлжэ, бүхы мэдэрэлээрээ хүгжэжэ ябаһан хүнүүд ха юм.

Улаан-Үдын Илалтын проспектын 11-дэхи номерой байшан соо оршодог «Хэрмэхэн» («Белочка») гэжэ ясли-садай газаагуур уржадэр ябажа ябахадаа, өөһэдынгөө наһанда зохисогүй гунигтайханаар зогсоод, түрэл болошоһон гэрээ аниргүйхэнөөр хаража байһан бүлэг үхибүүдые обёорбобди. Тэдэнэй ойро ошожо танилсаад, нэгэ басагандань хандан ингэжэ асуубабди:

— Юундэ эндэ байнат?

— Бидэ саадтаа ерээбди,— гэжэ басагахан хэлээд, халта аниргүй зогсод гээд, ингэжэ нэмэбэ: —Бидэ иишэ һая наашадаашье ерэхэеэ болёо ха юмбибди.

Юундэ ерэхэеэ болиһыень тухайлбашье һаа:

— Юундэ ерэхээ болёо зомта? — гэһэн асуудал табигдаа.

— Һургуулида орохомнай ха юм! Нэгэдэхи класста орохобди. Нёдондо бэлэдхэлэй группада ябаабди.

— Шинии нэрэ обогшни хэн бэлэй?

— Марактаева Дина, —гээд басагахан уйтахан аад, хурса галтайхан нюдөөрөө дороһоомнай өөдэ хараадхиба.

— А би-и, — гэжэ хажуудань аниргүй зогсожо байһан хүүхэн хөөрэлдөөндэ оролсобо: — Андреева Настя гээшэб.

— Зай. Настя, һургуулидаа һайн һурана аабзаш даа. Хожом хэн болохобши?

— Артистка! — гээд, Настя сэбэрхэн сагаахан шарайгаа наранай элшэдэ табиһандал зогсобо. Сэлмэг үдэр Байгал далайн сэнхирлэн байһан уһан мэтэ, хүб хүхэхэн нюдэн соонь ямархан бодол булгилна хаб гэжэ һанахаар байгаа һэн. Долгитоһон сагаан шара үһэниинь ээм дээгүүрнь намиралдана...

— Владик Озеров гээшэб,— гэжэ мүнөө хүрэтэр аниргүй байһан хүбүүхэн түбшэн дарууханаар хэлэнэ. Һургаал һайтайл гэжэ тухайлхааршье һаа, үхибүүн хадаал үхибүүн, өөрыгөө танюулха баатай болобо хаш.

— Ехэл һайн гээшэ, Владик! — гэлдэн, танилсажа байтарнай, үхибүүдэй шарайда яаха аргагүй баярай тэмдэг бии боложо, бидэнээ орхин:

— Ольга Дмитриевна-аа! — гэлдээд гүйлдэшэбэ. Харан гэһээмнай, урин һайхан нюдэтэй, үдхэн хүрибтэр үһэтэй эхэнэр ясли-сад руу ерэжэ ябаба. Тэдэнэй уулзалгые һанаа амарханаар харахын аргагүй, сэдьхэл соохи ямархан бэ даа, мэдэрэлэй хүбшэргэйе хан гэтэр дайражархёо һэн. Тэдэнэй һайса хөөрэлдэтэр һонин һорьмойгоо мэдэлсэтэр хүлеэгээд, Ольга Дмитриевнада дүтэлжэ, һургуулида ошохо болоһон үхибүүд тухай хөөрэхыень гуйбабди.

— Би юушье гэжэ хөөрэжэрхихэбиб даа. Битнай хүмүүжүүлэгшэшье бэшэ хүм. Хүгжэмэй талаар хүтэлбэрилэгшэ гээшэб, — гэжэ тэрэ арсан татаба. О. Д. Окунева 12 жэлэй туршада энээхэн ясли-садта үхибүүдтэ хүгжэм заана, бүхы группануудтай хүдэлдэг гэжэ мэдэхэлээрээ, һалан һандангүй дахабабди.

Ольга Дмитриевна халажа хөөрэн гэхэдээ, ясли-садта, ябадаг үхибүүдээ табан хургандаал адляар мэдэхэ хүн байшоо.

...1983—1984 онуудай һуралсалай жэлдэ «Хэрмэхэндэ» бэлэдхэлэй гурбан группа байгаа. Хоёрынь 30—30 үхибүүдтэй юрын группа, харин гурбадахинь — тусхай. Логопедическэ гэжэ тоологдодог гурбадахи группада 20 үхибүүн ябалсажа гараа. Ээрэдэг, шалшаран — тиимэрхүү үхибүүдэй энэ группада ябахада, аргагүй туһатай байна бшуу. Брач-логопед Лариса Васильевна Шобонова тэдэнэртэй саг үргэлжэ хэшээлнүүдые, тусхай наада дэлгэдэг, хэлыень хүгжөөхэ талаар элдэб упражнениинүүдые хүүлэдэг юм. Советскэ районой ори ганса саадай тусхайлагдаһан иимэ группатай байһаниинь харамтай гэжэ «Хэрмэхэнэй» методист Нина Ивановна Федорова хэлээ һэн.

Бэлэдхэлэй г[руппа]... хүүгэдые һург[уулида]... талаар тон ех[э]... дээ. Энэ саада[й]... хидээ 3-дахи ... бинар болодог ... һургуулиин ба[гша]... дай хүмүүжүүл[эгшэ]... рилсаа тогтоо[н]... шээлнүүдээрээ ... гадна, тэдэнэр ... нуудые, түрэлх[и]... нуудые үнгэрг[э]... лэгшэнэр Н. И... Л. М. Полуяно[ва]... веева гэгшэд э... харюусалгатай[]... юм. «Һургуули[да]... «Түрэлхидэй ан[харалда]»... нэрлэгдэһэн сте[нд]... рэлхид ехэтэ ... нилсадаг байна.

Июнь һарада ... хэлэйнгээ груп[па]... һаань үдэшөө ... һайндэртэ хэды... лараа гээшэ һэм... хүгшэн эжынэр ... Хүхюун дуунуу[д]... хэригэй наадан... Дина, Настя, Ю... украин, литва ... хөөрхэнөөр ма... хөө. «Һургуули[да]... лэгдэһэн угаа ... эмхидхэгдээ. һа... хэдэ, бэлэг аба... рандашуудаа, с... нүүдээ үбсүүн[дээ]... нян» хүүгэд ... гаража ошоо б...

...Мүнөө тэд[э]... саадтаа ерээд, ... дээрэ наадажа ... шуулые һамаар...

— Харагтылш[]... тойнууд гээшэнь ... һэ хүрэмөөр. Э... ошомсоороо, ж... тойнууд болошо... һаднай, саадаа ... нэл даа. Ухаа[н]... лаантай бэрхэ ... һойт, —гэжэ а... гаран, Ольга Д[митриевна]... хоор тэдэниие ... энеэбхилэл соон... ран, омогорхол...

Б. ДАМБА[...]

УРДАА ХАРАХА ХҮМНА[Й]

Иимэл хүнүүдые урдаа хараха зомнай гэжэ улад нэрлэдэг бэшэ аал даа. Нэгэтэ шэлэһэн мэргэжэлээ орхингүй, бүхы наһаараа улад зондо алба хэжэ ябадагууд хото, хүдөө нютагуудта олон шуу даа.

Евдоким Иванович Савинский багшын ажалда бүхы наһаяа зорюулаа. Арбан допоотойхон хүбүүн ябахадаа, эхин классай багша болоо һэн. Дайнай урда үеын залуушуул багша болохо гээшые ехэ үндэрөөр сэгнэдэг байһан гэжэ мэдээжэ.

— О, нэрэеэ хухаранхаар, яһаяа хухарһан дээрэ гэжэ арад зон хэлсэдэг шуу. Харин багша хүн нэрээ хухалха болоо һаа, һалаһан хэрэг. Багшын нэрэ хүндые унагаахагүй гэжэ одоо аһан оролдогшо бэлэйб,— гэжэ Евдоким Иванович залуу наһаяа дурдан хөөрэнэ.

Багша байха гээшэ хүндэтэй хэрэг гэжэ эдир хүбүүн ойлгоһон байгаа. Теэд эрдэм һургуули багадаха. Багшамнай ямар шэнэ һонин юумэ ойлгуулагша ааб гэжэ амаяа ангайшоод, ехэл хүлеэһэн нюдөөр хаража һууһан шабинараа мэхэлхэ аалши? Һураха хэрэгтэй, һураха!

Ингэжэ шиидэһэн хүбүүн һуража эхилээ. Удангүй багшын һургуули дүүргэжэ, дипломтой болобо. Эхин һургуулиие даагшаар, Кабанскын райсоведэй гүйсэдкомой арадай гэгээрэлэй таһагые даагшаар ажаллажа үрдеэд, 1939 ондо сэрэгэй албанда татагдаба.

Улаан Армиин зэргэдэ алба хэжэ байхадаа, Эхэ оронойнгоо нангин хилые хээээнэйшье үедэ хамгаалхаар бэлэн байхаар бэеэ бэлдэдэг һэн. Удангүй Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайн эхилжэ, сэрэгэйнь албан 1945 он болотор үргэлжэлөө. Алас-Дурнада ото байжа, Эхэ оронойнгоо зүүн хилые хёрхоор сахилсаа.

Взводой командир, хоёр жэлэй стажтай коммунист болоод, Кабанскдаа бусаһан Е. И. Савинский партиин даабаряар пропагандист болобо. Тиигэбэшье багшынгаа ажалые һанашаһан Евдоким Иванович дүшэн зургаан ондо һургуулидаа бусаа бэлэй. Дахин лэ эхин һургуулиие даагша болобо. Түрүүн Хара-Уһан гэжэ газарта, удаань Нуга гэжэ һууринда хүдэлөө.

Тиигээд 1953 онһоо 1975 он болотор (пенсидэ гаратараа) Большереченскын эхин һургуулида (һүүлдэ дунда болгогдоһон байгаа) багашуулда ном заагаа.

Хэдэн зуугаад багашуулда анхан «А» үзэг танюулжа, тэдэниие өөрынгөө гараар хүмүүжүүлжэ, зүрхэнэйнгөө ольһые бэлэглэһэн тухайдань бэшэхэ болоо һаа, олохон боти ном болохо гэжэ тухайлагдана.

Теэд пенсидэ гарамсаараа, «хүлөө жиижэ, хүйһэндөө нёлбожо» хэбтээ гэхэ гүт? Хари, тиигэхэнь гээбы! Евдоким Иванович тиимэ хүн бэшэ юм.

— Хаа хаанагүй ажалша гар дуталдажа байха. Эдиһэнээ шэнгээжэ ядажа һууһанай гоёнь ... Евдоким Иван[ович]... хүнүүдтэ хэлэ[жэ]... лажа эхилһэн...

Наһажаал б... рэгэй хатуужа[л]... ха юм даа. ... шье түрүүшү[үн]... ябадаг хүн ... һаараа ниитын ... эдэбхитэйгээр ... ябаһан тула ... мүнөөшье ор[он]... на организаци... олон удаа һ... гаа, пропаган[дист]... нөөшье «Бо[...]» ... совхоздоо ... байшангай ур[а]... дэлмэридэ э... баадана.

Дайшалхы б... яагай түлөө ... на табан ша[гнал]... лэлэй хэдэн ... доким Иванов[ич]... район соогоо ... хүнүүдэймнай ...

БУДАМШУУ

ЭНЭ БУДАМШУУМНАЙ яахадаа мүнөөдэр газетын нюурта гарабаб гэжэ, хүндэтэ уншагшад, бү гайхааргты. Мүнөөдэр Эрдэм мэдэсын үдэр — бүгэдэ арадай һайндэр хадань шог ёгтоёо саанахана нюугаад, барантай хамта баясахаяа, хамагтай хамта хатархаяа ерээб. Болохо бэзэ?

Буряад зоной анханай заншалаар гараа дэлгээн ёһолжо, бүгэдэ арадай һайндэрөөр бүхы уншагшадаа үнэн зүрхэнһөө доро дохин амаршална гээшэб битнай.

Гэн гэтэр, һураһан юумэ һураар татуулхагүй, анханай юумэ аргамжаар татуулхагүй гэһэндэл, шог ёгтымни гуурһан шолд байса гартамни баригдашоод байбал. Хүлисөөрэйгты намаяа, хүншье болоһоор худалаар хэлэжэ үзөөгүй хадаа яахабиб даа. Эгээл зохидоор һайндэрые тэмдэглэхын тула дутуу дундануудаа анхарха хэрэгтэй гэжэ Ильич багша һургадаг һэмнай даа.

Теэд би ходо муу юумэ тухай бэшэдэггүй, һайн юумые абаһаар обёордог байхаб. Энэ һайндэрэй урда тээ би хото, хүдөө нютагуудаар ябасагаагааб.

ЗАМАЙНГАА ДЭБТЭРЫЕ ИРАХАДАМНИ...

...һайн юумэ элбэг даа. Мүнөө үень ниитын малай тэжээлые элбэг дэлбэгээр бэлэдхэжэ үрдихын түлөө хүдөө нютагуудта эршэтэй шанга тэмсэл болоно.

Олон нютагуудта һурагшадшье ехэшүүлһээ дутангүй, энэ тэмсэлдэ хам оролсонхой байгаа һэн. Жэшээнь, Түнхэнэй районой Харбяангуудай һургуулиин 10-дахи классай һурагшад Должеев Буянта, Машкеев Саян, Сыренов Леонид, Галтаев Баатар гэгшэд нютагайнгаа ажахын комсомол-залуушуулай звенодо ябажа, үбһэ хуряалгын үедэ тон бэрхээр ажаллаа гэжэ мэдэхэдээ, сээжэмни хүрхыжэ, омогорхолой гал нособдхёо һэн. Харыт даа, эдэ хүбүүд 100—100 центнер эрхим шанартай үбһэ хуряажа, түрэл совхоздоо тушаагаад, һургуулидаа ябахаар түхеэржэ байгаа һэн. Нара һалхинда хүрилһэн хүдэр бэеыень харахадаа, олимпийскэ наада765най чемпионуудые һанаандаа оруулаа бэлэйб.

Иимэрхүү жэшээнүүд дэбтэр соомни багтахыса бэшээтэй. Ажалша бэрхэ үхибүүдтэй байһан түрэлхидэй зол гэжэ һанахатаяа сасуу, балшар багаһаань ном заажа, эхэ, эсэгэнэнь өөрэгүйгөөр оролдон һургажа, хүмүүжүүлжэ ябаһан багшанарай нүлөөе хайшань хэхэбши гэжэ өөрөө өөрһөө асуугаа бэлэйб. Энэмнай одоол һургуулиин реформо соо табигдаһан эрилтэнүүдтэй яаха аргагүйгөөр зохилдоно бэшэ гү?

Бури һаяхан Хориин районой Тээгдэ нютагаар ябагдаа. Больничная гэжэ үйлсэдэ оршодог В. Б. Цыдыповтэн гэжэ залуушаг айлай газаагуур үнгэржэ ябатараа, бээлэйн зэргэ хүбүүхэнэй хахалһан түлеэ сажан болгон ябталжа байхые хоёр бэлтэгэрни обёоржорхибо. Хажуудань дүтэлжэ ошоходом, намайе хараха сүлөөгүй, хүлһэһалһаа дуһалуулан, хүбүүн ажалаа хэнэ.

— Мэндэ!—гэжэ би мэндэшэлбэб. Хүбүүн обхогод гэжэ угаа ехээр сошоод:

— Здрасте!— гэжэ урдаһаам харюусаба.

— Юу хэнэш?

— Түлеэ обоолжо байнам, — гэжэ хүбүүн харюу үгэбэ.

— Абашни хаанаб?

— Ажалдаа. Эжым — баһа ажалдаа. Хуу—ажалдаа. Гэртээ бишыхан дүү басагамни, хүгшэн эжы бии,— гэжэ хүбүүн амияа даруулан, намда хөөрэбэ.

— Хэн гэжэ нэрэтэйбши?

— Альгадэр...

Эхэ, эсэгынгээ үгыдэ иигэжэ өөрынгөө һанаашаар ажаллажа байһан хүбүүн хожомоошье иимэ зандаа ургахал даа гэжэ һананаб. Хүн бүхэн иимэээр лэ үхибүүдээ һургадаг һаа, гоёл һэн даа. Теэд Альгадэрэй түлеэгээ обоолжо байхада, тээ холошог тэрэнэй зэргэ, халта ахашье хүбүүд бүмбэгэ эрьюулэн, һахы һалаг гүйлдэжэ байгаа һэн.

Юрэдөө, минии үбгэн эсэгэ Алсагар Мархай гээшэ бидэндэ шэрүүншэгээр хандана гэжэ һанадаг байһан хүм.

— Ажал хэгты, хара баргагууд! Нааданһаа ехэ олзо гарадаггүй юм. Бэеэ нөөгөөд, тэө тарган, түхэрэн гуятай болохогүйт, — гэжэ хэлэжэ һуудаг бэлэй. Тон лэ зүб хэлэдэг байгаа гэжэ мүнөө һанагшаб.

— Мүнөөнэй залуушуул залхуу болошоо. Хулигантаха!— гэжэ Зэдын районой түб һууринда ябахадам, хуушанаймнэгэ танил гэмэр-гутар гээ һэн.

— Теэд хэнэй гэмээр залхуу болоно гэжэ һананат?— гэжэ асуугааб.— Хэнэй гэмээр?

— Хэн мэдэбэ. Тиимэ табисууртай болошоо юм бэшэ аал?—гэжэ тэрэ танилни дала мүрөө хабшагад гүүлээ һэн.

— Шинии хүбүүн хэдыдэхи класста һуранаб?

— Долоодохидо.

— Гэртээ юумэ хэдэг гү? Уһаяа асардаг гү? Түлеэгээ хахалдаг гү?—гэжэ дээрэ дээрэһээнь асуужархибаб.

— Гэртээ юумэ хэхэ дурагүйшэг. Түлеэгээ һамгамни хахалдаг, уһаяаш асардаг.

— Теэд ши өөрөө юу хэдэг хүмши? Эхэнэртээ эгээл хүндэ ажалаа хүүлээд байхадаа, эсэгэ хүбүүн хоёр юун гэһэн эрэшүүл гээшэбта, иихэдээ?—гэжэ өөрыень зэмэлжэ эхилэмсээрни, гэнтэ хайшаашьеб яараһан хэбэртэй болоод, тэрэмни түргэн намһаа холодоо һэн.

Энээхэн үзэгдэлһөө ямар тобшолол хэлтэйб гэжэ эли бэзэ? Эсэгэ хүнэй өөрынь бодото жэшээ ямаршье аман һургаалһаа үнэтэй бэшэ аал?

Харин энээндэ тад һөөргэ жэшээнүүдтэй яһалахан ушарһан байхаб. Яруунын районой Нарһата һууринда Белоборо- довтон гэжэ эбтэй эетэй айл бии. Үбгэниинь һамганһаа урид ажалһаа ерэдэг.

— Зай, эрэшүүл,— гэжэ хүбүүдтээ хандаха.— Гэртэхи ажалаа хээд байна гүбди?

— Хээбди. Түлеэгээ хахалжа бираагүйбди. Гэшүүһэтэй, бүхэ түлеэн байшоо,— гэжэ хүбүүдынь гэмтэйшэгээр мэдүүлхэ.

— Бараг даа. Арайл багануд байнат. Хойто-саада жэлһээ хүбүүдни ямаршье шуурхые бутара хахалжархидаг болоно бэзэт даа. Тиихэдэтнай абатнай амарха гүби даа,— гээд, эсэгэнь газаашаа гаража, гартаа нёлбожо ерээд, сообо һүхөөрөө үнөөхи шуурхыень зада хахалаад хаяжархиха. Тиихэдэнь хүбүүдынь түлеэгээ оруулжа, пээшэнэйнгээ хажуудахи хайрсаг соо ябталха.

— Зай, эрэшүүл, мамынгаа ерэхэдэ, эдеэгээ шанажархёод байя. Барһамнай эсэшоод ерэхэ гүбэ. Гэр соогоо оройдоо ганса эхэнэртэй хадаа бидэ мамаяа гамнаха ёһотойбди. Зүб гү?

— Зүб, зүб,— гэлдэн, хүбүүдынь үнэн сэдьхэлһээ зүбшөөгөөд, хартаабхаяа арилгажа орохол даа. Эсэгынгээ зайдаггүй, гэрни бү алдагдаг гэһэндэл, ажалһаа яаража гэртээ ерэдэг хадань хүбүүдыньшье гэр тойронгоо байдаг, һургуулидаа һаатаха байгаа һаа, эхэ, эсэгэдээ заатагүй дуулгадаг һайтай.

Эрдэм мэдэсын үдэр гэжэ соносхогдоһон мүнөөдэрэй номерто газетын нюурта гараһан ушарни яһала үндэһэтэйхэн болоно бэшэ гү? Хүбүүтэй-шубуутай, һахалтай-һамбайтай эрэшүүл эдэ һанамжануудыемни уншажа үзөө һаа, булад гүүрһата Будамшуумнай буруу юумэ яринагүй даа гэжэ зүбшөөхэл һэн ха даа гэжэ һанаад, дэбтэрээ иража, тэмдэглэлнүүдээ буйлуулһамни энэ гээшэ. Бузагай ябадалтаниие, бузар һанаатаниие булад гүүрһаараа хадхажа, харбажа һурашаһаншье һаа, иимэ һайхан үдэр хүн бүхэнэй нара ногоо татаһан сэдьхэлые үүлэ манаар бүрхөөхэгүй гэжэ шадалаараа бэеэ барибаб даа, юу хэлэхэб.

Һайндэрнай һайханаар үнгэрэг лэ даа, дутуу дундаяа һүүлдэ ухашалалсуужабди...

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ ул КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам редактора —2-68-08 зам.редактора—2-62-62 отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни — 2-34-05, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства — 2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63, информации — 2-60-91, переводов —2-54-93, писем и селькоров — 2-67-8 корректорская — 2-33-61, выпускающие — 2-35-95 отдел объявлений — 2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 3[5] Н-02549. Заказ № 201. Индекс 0464[...]